

Š T Ú D I E

DVOŘANÉ NEUHERSKÉHO PŮVODU NA STRÁNKÁCH KNIH ÚČTŮ DVORA KRÁLE VLADISLAVA II. Z LET 1494–1495: PŘÍSPĚVEK K FUNGOVÁNÍ UHERSKO-ČESKÉ PERSONÁLNÍ UNIE V DOBĚ JAGELLONSKÉ

PETR KOZÁK

KOZÁK, Petr. Courtiers of Non-Hungarian Origin on the Pages of Account Books from the Court of King Vladislav II, 1494–1495: A Contribution to the Functioning of the Personal Union of Hungary and Bohemia in the Jagiellonian Period. *Historický časopis*, 2021, 69, 2, pp. 193–222, Bratislava.

The aim of the study is to present the potential of the surviving register of revenue and expenditure of the King of Hungary from 1494–1495 in relation to research on the personal composition of the royal court of Hungary and Bohemia. At the same time, emphasis was placed on the circle of persons from outside the Kingdom of Hungary. Analysis of the account material shows that after 1490, a group of people from the Czech Lands formed a group at the court in Buda that could not be overlooked. If we add to them identified courtiers of Polish – Lithuanian origin or with roots in the German regions of the Holy Roman Empire, they make up more than 60% of the people of noble origin, who gave colour to the court of King Vladislav Jagiello in Buda. A detailed prosopographical analysis of Vladislav's court in the period 1490–1516 is still lacking. However, the partial analysis of the situation in the mid 1490s shows that it was not just the Hungarian court with a not very important Bohemian appendix, but an institution fully representing both the Hungarian and Bohemian parts of Vladislav's realms.

Key words: Foreigners. Czech Crown. Court. Court Accounts. Jagiello Dynasty. Late Middle Ages. Kingdom of Hungary.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.2.1>

Účetnictví vedené u dvora uherských panovníků bylo zničeno v průběhu tragických událostí, které následovaly na přelomu srpna a září 1526 po bitvě u Moháče, v níž zahynul nejen vrchní velitel uherských vojsk, kaločský arcibiskup Pavel

Tomori, ale zejména mladý král Ludvík Jagellonský.¹ Uherský královský archiv jako celek tehdy zanikl v průběhu evakuace budínské rezidence nařízené královnou Marií.² Pokud jde o evidenci příjmů a výdajů panovníka a jeho dvora, jsou tak dnes k dispozici bohužel pouze nečetná torza původně košaté materie. Za zdaleka nejdůležitější pramen z této skupiny je pak tradičně považován vzácně dochovaný registr příjmů a výdajů uherského krále, resp. království z let 1494–1495, jehož originál je dnes uložen v maďarské národní Széchényiho knihovně v Budapešti.³ Rukopis obsahuje přehled příjmů uherského trůnu za dvě tzv. účetní období a souběžný soupis výdajů panovníkova dvora se závěrečnou účetní bilancí z pera úředníků uherského královského pokladníka, pětikostelského biskupa Zikmunda Ernusza. Obecněji shrnuto bude cílem studie představit potenciál pramene ve vztahu k výzkumům personální skladby uherského a českého dvora za časů jagellonských monarchů. Konkrétněji pak bude pozornost věnována okruhu osob, které v kontextu Uherského (či lépe Uhersko-chorvatského) království závěru středověku mohly být v Budíně považovány za „cizince“, resp. za dvořany „cizího“ původu a co vlastně tato skutečnost vypovídá o fungování nástupyně korvínovské monarchie, jagellonské uhersko-české personální unie.

- 1 Z nejnovějších publikací k moháčské bitvě srov. BOTLIK, Richárd – ILLIK, Péter. *A mohácsi csata (1526) másképpen. A nagy temető?* Budapest: Unicus kiadó, 2018, 281 s. ISBN 978-615-5084-52-2, resp. z českého pohledu VYBÍRAL, Zdeněk. *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*. Praha: Havran, 2008, 225 s. ISBN 978-80-86515-87-8.
- 2 Na Dunaji poblíž Ostřihomi se tehdy potopila loď, v níž byl archiv evakuován. Viz KALOUS, Antonín. *Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král*. České Budějovice: Veduta, 2009, s. 94–96. ISBN 978-80-86829-48-7.
- 3 Országos Széchényi könyvtár, Különgyjűjtemények, sign. Cod. Lat. 411. Materiál se aktuálně dočkal dvojího edičního zpřístupnění, jak viz KOZÁK, Petr (ed.). *Účty budínského dvora krále Vladislava II. Jagellonského (1494–1495)*. Praha: Scriptorium, 2019, 376 s. ISBN 978-80-88013-84-6 (dále Kozák-Registrum); NEUMANN, Tibor (ed.). *Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494–1495)*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2019, 562 s. ISBN 978-963-416-177-6 (dále Neumann-Registrum). Vedle svazku s královskými příjmy a výdaji pro léta 1494–1495 jsou dnes k dispozici již jen torza účetní registratury z let 1525 a 1526, jejíž vedení měl z titulu zastávajícího úřadu na starost pokladník Alexius Thurzó. Viz ENGEL, Johann Christian (ed.). *Fragmentum libri rationarii super erogationibus aulae Regis Hungariae Ludovici II. de anno 1526*. In TÝŽ. *Monumenta Ungrica*. Viennae: Antonius Doll, 1809, s. 185–236 a FRAKNÓI, Vilmos (ed.). *II. Lajos király számadási könyve (1525. január 12–július 16)*. In *Magyar történelmi tár* 22. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1877, s. 45–236. Mimoto se dochovala ještě účetní bilance z let 1522–1523, kdy v Uhrách zastupoval nepřítomného krále Ludvíka, jenž tou dobou pobýval v českých zemích, palatin Štěpán Bátorí (C. TÓTH, Norbert. *Politikátörténeti források Bátorí István első helytartóságához (1522–1523)*. Budapest: A Magyar Országos Levéltár, 2010, s. 231–258. ISBN 978-963-631-192-6). V českém prostředí do určité míry supluje neexistující účty panovníkova dvora účetní registratura, která byla vedena při kutnohorské mincovně (Státní okresní archiv Kutná Hora, fond: Horní a mincovní fond Kutná Hora, tzv. verková registra).

Nejprve se ovšem zastavme u pramene samotného. S ohledem na souvislosti a motivace registrace osob na stránkách účetního svazku bude rovněž užitečné připomenout si alespoň ve stručnosti obecnější historický kontext, tedy dění v Uhrách z první půle 90. let 15. století. Je třeba podotknout, že účetní registr unikl zkáze z toho prostého důvodu, že nejspíše nebyl uložen v královském archivu jako jiné svazky vzniklé z činnosti úřadu královské pokladny. Nejedná se totiž o „standardní“ produkt kontinuálně vedené účetní agendy, ale o zpětně (uměle) vyhotovený kopiář určité části královských příjmů a výdajů z daného účetního období, jenž měl v první řadě posloužit při vyšetřování Zikmunda Ernuszta a jeho zástupce, vicepokladníka Emericha Dombaiho, obviněných v létě roku 1496 opozičně naladěnými stavy z rozsáhlé zpronevěry panovníkových financí. Jak nedávno přesvědčivě doložil Tibor Neumann, vznikl rukopis nejspíše v průběhu pouhých dvou až tří týdnů mezi polovinou července a polovinou srpna roku 1496. Dochovaný účetní registr z let 1494–1495 tudíž není soupisem všech příjmů a výdajů krále Vladislava. Ve skutečnosti se jedná o evidenci „jen“ těch příjmů a výdajů panovníka, které spadaly do kompetence uherského královského pokladníka a současně podléhaly dohledu uherských stavů.⁴ Stejně jako není možné pouhým mechanickým součtem registrovaných sum dospět k obrazu celku fiskální potence Uherského království, nelze si ani udělat komplexní představu o všech osobách, které se – dle mínění tehdejších lidí – počítaly k panovníkovu dvoru. Přesto zůstává registr i v tomto ohledu pramenem klíčovým, ne-li (v porovnání s jinými prameny, ať již narativními nebo úředními) nejpodstatnějším.

Nástup Vladislava Jagellonského k vládě v Uhrách nebyl po smrti krále Matyáše Korvína v roce 1490 prost komplikací. Dosavadní (od roku 1471) český král se po své volbě musel vypořádat s dalšími pretendenty uherského trůnu – s ne-manželským synem zesnulého panovníka Janem Korvínem, se svým mladším bratrem (pozdějším polským králem) Janem Albrechtem a synem císaře Fridricha III., římským králem Maxmiliánem I. Každý z pretendentů trůnu se těšil podpoře určité části magnaterie, na níž byla navázána soustava familiárů z řad sociálně níže postavené nobility. Jedinou konstantou tekuté doby byl přítom neustálý pohyb – překrývání, přelévání a přeskupování mezi těmito tábory, jež reagovalo na aktuální vývoj situace, sílu, resp. slabost jednotlivých kandidátů, nebo jednoduše pramenilo z neuspokojených individuálních ambicí či animozit mezi jednotlivci i rodovými klany. Oslabení Uher využíval rovněž osman-

---

4 Kozák-Registrum, s. 19–23; Neumann-Registrum, s. 8–25, 50–67. Srov. i KOZÁK, Petr. Income and expenditures of the Hungarian Royal Chamber during the first ruling years of King Vladislaus Jagiellon: analysis of an accounting register from the years 1494–1495. In SLAVÍČKOVÁ, Pavla (ed.). *A History of the Credit Market in Central Europe. The Middle Ages and Early Modern Period*. London; New York: Routledge, 2020, s. 42–51. ISBN 978-0-367-40418-5, 978-0-429-35601-8.

ský soused – osmanský tlak dosáhl vrcholu v roce 1493, kdy nedaleko města Udbina v bitvě na Krbavském poli utrpěla katastrofální porážku chorvatská vojenská hotovost.⁵ Vítězem vnitřních válek z let 1490–1492 se nicméně stal Vladislav Jagellonský, jemuž se v průběhu následujících let postupně dařilo eliminovat zbývající opoziční síly a současně systematicky oslabovat vliv svých příliš mocných stoupenců. Ke slovu se tak dostávali noví lidé vyznačující se vyšší mírou loajality vůči panovníkovi.⁶ Vladislav rychle prosadil svou autoritu v tzv. vedlejších zemích České koruny (na Moravě, ve Slezsku a v Lužicích). Asertivněji začalo Uherské království vystupovat rovněž vůči říši osmanských sultánů. Urovnány byly vztahy uvnitř jagellonské dynastie, jejíž představitelé na

-
- 5 Vojenské dění na osmansko-uherském pomezí přehledně analyzoval BACZKOWSKI, Krzysztof. Europa wobec problemu tureckiego w latach 1493–1495. In *Studia Historyczne*, 1997, roč. 40, s. 313–340. ISSN 0025-1429. Krbavská bitva se zařadila bez nadsázky mezi nejtraumatičtější křížovatky chorvatských dějin. Jednu z posledních studií jí zasvětil KUŽIĆ, Krešimir. Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine. In *Historijski zbornik*, 2014, roč. 67, s. 11–63. ISSN 0351-2193. Dále viz GRGIN, Borislav. The Ottoman influences on Croatia in the second half of the fifteenth century. In *Povijesni prilozi*, 2002, roč. 23, s. 87–103. ISSN 0351-9767; RAUKAR, Tomislav. *Hrvatsko srednjovekovlje. Prostor, ljudi, ideje*. Zagreb: „Školska knjiga“ Zagreb i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1997, s. 97–99. ISBN 978-953-0-30703-2; FINE, John V. A. Jr. *The Late Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan: The University of Michigan, 1987, s. 592–593. ISBN 0-472-10079-3.
- 6 Počátkům vlády Vladislava Jagellonského v Uhrách věnoval nejnověji systematickou pozornost T. Neumann. Viz NEUMANN, Tibor. II. Ulászló koronázása és első rendeletei (Egy ismeretlen országggyűlésről és koronázási dekrétumról). In *Századok*, 2008, roč. 142, s. 315–337. ISSN 0039-8098; TÝŽ. Békekötés pozsonyban – országggyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492), Első közlemény. In *Századok*, 2010, roč. 144, s. 335–372. ISSN 0039-8098; TÝŽ. Békekötés pozsonyban – országggyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492), Második közlemény. In *Századok*, 2011, roč. 145, s. 293–347. ISSN 0039-8098; TÝŽ. A kassai hadjárat. II. Ulászló zsoldosserege és a lengyelek elleni harc (1490–1491). In PÓSÁN, László – VESZPRÉMY, László (eds.). *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Budapest: Zrínyi kiadó, 2016, s. 363–397. ISBN 978-963-327-696-9; TÝŽ. Bátorai István politikai szerepe II. Ulászló uralkodása alatt (1490–1493). In *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle*, 2009, roč. 44, s. 83–127. ISSN 1216-092X; TÝŽ. Răscoala secuilor și reforma guvernamentală pentru apărarea granițelor sudice (1492–1493). In *Banatica. Istorie*, 2014, roč. 24/II, s. 129–149. ISSN 1222-0612; TÝŽ. A gróf és a herceg magánháborúja (Szapolyai István és Corvin János harca a lipői hercegségért). In *Századok*, 2014, roč. 148, s. 387–426. ISSN 0039-8098. Dále srov. např. BACZKOWSKI, Krzysztof. *Habsburgowie i Jagiellonowie w walce o Węgry w latach 1490–1492*. Oświęcim: Napoleon V, 2014, 207 s. ISBN 978-83-7889-131-4. Jedná se o druhé, mírně doplněné vydání dnes již klasické práce TÝŽ. *Walka o Węgry w latach 1490–1492. Z dziejów rywalizacji habsbursko-jagiellońskiej w basenie środkowego Dunaju*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1995, 168 s. ISBN 83-233-0844-6. K tehdejšímu dění srov. z české strany MACEK, Josef. *Tři ženy krále Vladislava*. Praha: Mladá fronta, 1991, s. 39–130. ISBN 80-204-0232-2.

jaře 1494 v hornouherské Levoči demonstrovali rodovou soudržnost.⁷ Završení procesu upevňování moci nového krále v prostředí uhersko-chorvatské unie pak představovalo exemplární vojenské pokoření zbývajících odbojníků na čele se synem posledního (titulárního) bosenského krále Mikuláše Újlakiho, knížetem Vavřincem Újlakim.⁸ V listopadu 1494 zaútočila královská armáda na opěrné body Újlakiho a jeho spojenců, v půli prosince padl dobře opevněný Újlak (Ilok v dnešním Chorvatsku),⁹ kde následně Vladislav se svým doprovodem veřejně oslavil vojenské vítězství. Počátkem roku 1495 byl Vavřinec Újlaki obležen na hradě Nemetújvár (Güssing v dnešním Rakousku), kde se v bezvýchodné situaci vzdal. Narovnání vztahů uvnitř království bylo provázeno rovněž jeho stabilizací vnější, když za Vladislavova pobytu v Pětikostelí (Pécs) došlo nejen na smír s opozičníky, ale též na uzavření nového tříletého příměří s Osmanskou říší.¹⁰ Vojenská expedice proti bosenskému knížeti Újlakimu, levočské setkání Jagellonců, mírový kongres s Osmany v Pětikostelí a vojenská stabilizace uhersko-osmanské hranice tvoří rámec téměř všeho dění zachyceného na stránkách dochovaného účetního registra.

Do kontextu s výše řečeným také zapadá převážná část zmínek o osobách neuherského (nechorvatského) původu. Ať již šlo přímo o osoby pohybující se v prostředí panovníkova dvora, o něž nám jde především, či vojenské profesionály, nejrůznější neurozené služebníky, kupce a řemeslníky nebo např. diplomaty a vyslance, kteří králi Vladislavovi tlumočili vůli svých pánů. Je nasnadě, že panovnické dvory bývaly vždy z určité části tvořeny osobami „cizího“ původu. V případech významnějších monarchů, mezi které se na přelomu 15. a 16. století

-
- 7 Srov. KUZMOVÁ, Stanislava. Rodinné stretnutia a dynastické summity Jagelovcov koncom 15. a začiatkom 16. storočia. In FRIMMOVÁ, Eva (ed.). *Prelomové obdobie dejín (spoločnosť, kultúra a politika roku 1515)*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2017, s. 43–60. ISBN 978-80-89867-02-8; BACZKOWSKI, Krzysztof. Państwa jagiellońskie u schyłku średniowiecza. In SAMSONOWICZ, Henryk (ed.). *Schylek średniowiecznej Europy*. Warszawa: Bellona, 2003, s. 205–223 (zejména s. 212). ISBN 83-11-09571-X. Ze starší literatury si pak dodnes svůj význam uchovaly studie FINKEL, Ludwik. *Zjazd Jagiellonów w Lewoczu r. 1494*. Lwów: Drukarnia Jakubowskiego, 1914, 36 s.; DIVÉKY, Adorján. *Az 1494. évi lőcsei fejedelmi kongresszus*. Lőcse: Reiss József, 1913, 19 s.
- 8 Přehledně FEDELES, Tamás. *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2012, s. 92–134. ISBN 978-963-306-179-4. Efektní dvojportrét otce a syna coby posledních zástupců mocného rodu TÝŽ. Miklós király és Lőrinc herceg. Az utolsó két Újlaki vázlatos pályaképe. In VO NYÓ, József (ed.). *Személyiség és történelem – a történelmi személyiség. A történeti életrajz módszertani kérdései*. Pécs; Budapest: Kronosz Kiadó, 2017, s. 135–168. ISBN 978-963-467-006-3.
- 9 Detailně FEDELES, Tamás. Opsada Iloka 1494. In *Scrinia Slavonica. Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 2012, roč. 12, s. 7–19. ISSN 1332-4853.
- 10 BACZKOWSKI, ref. 5, s. 335–337.

počítali i zástupci dynastie Jagellonců, pak toto konstatování platí dvojnásob. Fakt, že Jagellonci vládli hned v několika středo- a východoevropských monarchiích, navíc přirozeně mobilitu mezi jednotlivými jagellonskými dvory posiloval.¹¹ Ostatně osoby narozené v polsko-litevském prostředí doprovázely Vladislava Jagellonského roku 1471 při jeho cestě z Krakova do Prahy a část z nich poté roku 1490 přesídlila se svým králem i do Budína. Uherská metropole se tehdy navíc stala druhým domovem pro nejednoho z Vladislavových dvořanů „českého“ původu (myšleno ovšem celokorunně, neboť Vladislav sice vládl pouze v Čechách, v jeho okolí však pobývali jeho straníci – emigranti z jiných zemí České koruny).¹² Ti všichni se v Budíně setkávali nejen s královskými dvořany uherského (myšleno samozřejmě včetně Chorvatska a „okrajových“ částí Uher, jaké reprezentovalo Sedmíhradsko či např. Slavonie) původu, ale také s pestrou směsicí lidí pocházejících z Itálie, německých oblastí říše a koneckonců např. též z českých zemí, neboť roku 1490 zesnulý Matyáš Korvín byl (podobně jako po roce 1490 Vladislav Jagellonský) nejen uherským, ale také českým králem. Vtírá se proto otázka, kdo vlastně byl a kdo nebyl u Vladislavova dvora „cizincem“? Pochybnostem nad relevancí hledání cizinců v prostředí struktury z podstaty věci geografickým, sociálním i etnickým záběrem natolik různorodé, jakou byl Vladislavův dvůr, nenapomáhá ani její nedostatečná probádanost. Představu o personální skladbě dvora krále Vladislava máme totiž (díky výzkumům Josefa Macka a Pavla Trnky) de facto pouze pro léta 1471–1490, kdy panoval v českých zemích, resp. v Čechách.¹³ Pro období let 1490–1516, kdy ovládal nejen (tentokrát již celé) české země, ale také panoval v Uhrách a v Chorvatsku, výzkum personálního složení jeho dvora realizován nebyl a to ani v rámci české, ani v rámci maďarské historiografie. Metodologicky i faktograficky zastaralá práce

-
- 11 Srov. KOZÁK, Petr. Za obzorem národního paradigmatu: Dvory jagellonských monarchů přelomu 15. a 16. století ve vzájemných vztazích (prolegomena výzkumu). In *Mediaevalia Historica Bohemica*, 2018, roč. 21, s. 91–108. ISSN 0862-979X.
- 12 Za všechny zmiňme alespoň kariéru slezského šlechtice Bernarda Bírky z Násilé. KOZÁK, Petr. Z dolnoslezské Olešnice do hlavního města Českého království. Pozoruhodný život opavského zemského hejtmana Bernarda Bírky z Násilé († 1483). In BRŇOVJÁK, Jiří – GOJNICZEK, Waclaw – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.). *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku. Vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) / Szlachcic na Górnym Śląsku. Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV–XX wiek)*. Katowice: Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011, s. 107–130. ISBN 978-80-7368-936-0.
- 13 MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích 1471–1526. Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*. Praha: Academia, 1992, s. 322–329. ISBN 80-200-0300-2; TRNKA, Pavel. Složení dvora krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490. In *Mediaevalia historica Bohemica*, 2010, roč. 13, s. 111–145. ISSN 0862-979X.

Józsefa Fógela z počátku 20. století nemůže chybějící moderní prosopografickou analýzu nahradit.¹⁴

Jak tedy definovat „cizince“, potažmo „dvořana-cizince“? Úředníci uherské královské pokladny si vypomáhali substantivy odkazujícími na zemi původu – na stránkách analyzované účetní knihy se proto objevují Češi (Bohemi), Poláci (Poloni), Němci (Alemani), Bosňané (Bosnaci), Srbové (Rasci/Rachyani), valašští Rumuni (Walachus), Řekové (Greci), Turci či přesněji Osmani (Turci) nebo např. Italové (Itali). Je dobově příznačné, že šlo mnohem spíše o geografické, než o „národnostní“ vymezení. A to v jistém protikladu k domácímu obyvatelstvu vlastních Uher a Chorvatska, kde jsou zmiňováni etničtí Maďaři (Hungari/Ungari) a Chorvati (Croati), ale také Kumáni (Cumani), Židé (Iudei) a sedmihradští Sasové (Saxones) coby specifické etnopolitické a etnokulturní jednotky. Ideálním příkladem jsou v tomto ohledu zmiňování Češi. Podrobné čtení účetních záznamů totiž ukazuje, že „Bohemus“ byl člověk (urozený či neurozený), který pocházel z Čech. Fakt, že se v prameni neobjevují osoby výslovně označované za Moravany, Slezany (s čestnou výjimkou dolnoslezského šlechtice Jana z Rechenbergu, jehož účetní písař obdařil osobní charakteristikou „Slesak“)¹⁵ a Lužičany přitom ukazuje na to, že urozcenci pocházející z těchto končin, kteří stáli ve službách krále Vladislava, ve skutečnosti nebyli v Budíně považováni za cizince, resp. tedy za obyvatele zemí, které by nepatřily do svazku svatoštěpánské koruny. Přitom mezi dvořany či jinak definovanými služebníky nechyběli, jak ještě uvidíme. Nicméně od časů olomouckých mírových smluv uzavřených mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem byli lidé usedlí v tzv. vedlejších zemích České koruny považováni ze strany uherských stavů za obyvatele Uherského království v „širším smyslu“ a změna na trůně po roce 1490 na

---

14 FÓGEL, József. *II. Ulászló udvartartása (1490–1516)*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1913, 166 s. Maďarští historikové mají ovšem před českými jistou výhodu, neboť mají k dispozici moderní archontologické příručky. Viz C. TÓTH, Norbert – HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – PÁLOSFALVI, Tamás. *Magyarország világi archontológiája 1458–1526 I. Főpapok és bárók*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2016, 357 s. ISBN 978-963-416-035-9; C. TÓTH, Norbert – HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – PÁLOSFALVI, Tamás – W. KOVÁCS, András. *Magyarország világi archontológiája 1458–1526 II. Megyék*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2017, 615 s. ISBN 978-963-416-085-4. V českém prostředí je nutné spoléhat se na zastaralé seznamy úředníků z pera F. Palackého, A. Bočka a V. V. Tomka. PALACKÝ, František. Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků (doplnil Jaroslav Charvát). In CHARVÁT, Jaroslav (ed.). *Dílo Františka Palackého I. Práce historické*. Praha: L. Mazáč, 1941, s. 319–417; BOČEK, Antonín. *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství Moravském*. Brno: Jednota národní s. Cyrilla a Methuda, 1850, 16 s.; TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy IX*. Praha: W komissí u Františka Řiwnáče, 1893, s. 253–264.

15 Kozak-Registrum, s. 131 (*Rachenberger Slesako*), 268 (*Iwan Slesak aulicus*).

tom z jejich pohledu vlastně nic moc nezměnila.¹⁶ Moravan Jan Mrakeš z Noskova, velitel uherského pohraničního hradu Landsee (maď. Lánzsér, dnes na území Rakouska), byl z tohoto úhlu pohledu stejným „Uhrem“ jako např. sedmihradský vojvoda Ladislav Losonci.¹⁷ Ostatně je typické, že coby „Bohemi“ v prameni nevystupují ani moravští aristokraté Vilém z Pernštejna¹⁸ a Ctibor Tovačovský z Cimburka.¹⁹ Písař je naopak neobdařil žádným přívlastkem. Z pohledu úředníků uherské královské pokladny se totiž jednalo o „domácí“ šlechtice. Ostatně ani vlivný budínský dvořan a vojevůdce Jan Meziřícký z Lomnice, který se coby jeden z velitelů osobně zúčastnil trestné výpravy proti Vavřinci Újtlakimu a jeho spojencům a dobýval jejich opevněná sídla na území dnešního Chorvatska, nebyl nikdy označen za „Čecha“ nebo „Moravana“.²⁰ Stejně tomu bylo v případě královského komorníka a taverníka Buriana (Albrechta) Bítovského z Lichtenburka – ani tento původem moravský šlechtic nebyl v prameni nijak teritoriálně zařazen.²¹ A když jakýsi Kromyan, dvořan (*aulicus*) a vojenský velitel (*capita-*

16 K olomouckým mírovým smlouvám a jejich důsledkům srov. z novější doby alespoň ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526*. Praha; Litomyšl: Paseka 2007, s. 427–437 a zejména KALOUS, ref. 2, s. 179–185, 193–195.

17 Moravský šlechtic Jan Mrakeš z Noskova (v orig. „*Mrakes*“, „*Mraxi*“, viz Kozák-Registrum, s. 244, 266) byl nejprve ve vojenských službách krále Matyáše Korvína, aby po jeho smrti vstoupil do služeb jeho bývalého protivníka, krále Vladislava. Viz PILNÁČEK, Josef. *Staromoravští rodové*. Vídeň: Josef Pilnáček, 1930, s. 286. Ladislav Losonci (v orig. „*de Lossoncz*“, „*de Lossonch*“, „*Lossonchy*“, viz Kozák-Registrum, s. 78, 91, 106, 112, 113, 115, 234, 249) zastával úřad sedmihradského vojvody v letech 1493–1494, jak viz C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLÓSFALVI, ref. 14, s. 87.

18 V orig. „*Perzthencky*“ (Kozák-Registrum, s. 267).

19 V orig. „*Thawasoczky*“ (Kozák-Registrum, s. 154).

20 Jan Meziřícký z Lomnice (v orig. „*Meseryczki*“, „*Mezeryczky*“, „*Mezeryczki*“ či „*Mezerychky*“) se osobně jakožto jeden z velitelů účastnil obléhání Újtlaku, dobyl pevnosti Sotin a Slakovci v dnešním Chorvatsku. Prostředkoval např. též při najímání žoldnéřů, v tom i rot původem z Čech (skupina pod vedením Jana Uhra). Viz Kozák-Registrum, s. 122, 126, 128, 131–134, 136, 137, 139, 147.

21 V orig. je zpravidla registrován pod různými grafickými variantami křestního jména Burian, jednou pak i jakožto „*Albertus Bwrjan*“. Funkčně řazen coby dvořan, komorník a taverník. Burian z Lichtenburka a Bítova vystupoval v úřadě královského komorníka již od roku 1473, jak viz TRNKA, ref. 13, s. 122. Z listiny vydané panovníkem 12. července 1499 vyplývá, že Burian pocházel z rodové větve, která držela Vranov, neboť se v ní hovoří o tom, že před jistým časem propustil král Vladislav z manství zboží bítovské a vranovské Burianovi, „*otci a bratřím jeho*“. Viz TEIGE, Josef (ed.). Registra krále Vladislava II. z let 1498–1502. In KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské XVIII*. Praha: tiskem dra Ed. Grégra, 1900, s. 195–196, č. 331. L. Hosák uvádí s odkazem na brněnské zemské desky, že panství Bítov (roku 1498) a Vranov (roku 1499) král vyvedl z manství Jindřichovi z Lichtenburka a z Bítova, který měl zanechat syny Jindřicha, Smila a Albrechta (HOSÁK, Ladislav. Páni z Lichtenburka na Bítově, Cornštejně a Vranově. In *Jižní Morava*, 1968, roč. 4, s. 59–67, srov. zejména s. 63–64. ISSN 0449-0436). Hosák ani autor jediné ucelené mo-

neus gentium) krále Vladislava Jagellonského, o jehož původu – v kontextu poznání Vladislavova dvora příznačně – nic bližšího nevíme, vyprovázel v květnu roku 1495 ze služby propuštěné žoldnéře z Uher zpět do Čech, ležela dle mínění účetního písaře hranice mezi oběma královstvími právě až někde na linii Jihlavy.²²

Nicméně sama skutečnost, že se v prameni vyskytují charakteristiky typu Bohemi, Poloni, Alemani či Itali, ukazuje na to, že opozitní kategorie cizinec x našinec v myšlení tehdejších lidí existovaly.²³ Ptát se po „cizincích“ u dvora krále Vladislava (či obecněji v panovníkově okolí) proto může být oprávněné. Rozdíl mezi školeným písařem z 90. let 15. století a historikem žijícím na přelomu 20. a 21. století však zůstanou v rovině významové, tedy jaký obsah pojmům „cizí“ a „cizinec“ přisuzujeme. Z pohledu úředníka uherské královské pokladny byla věc teoreticky poměrně nekomplikovaná. Cizincem byl jednoduše každý, kdo se nenarodil v Uhrách (vnímaných ovšem, jak bylo ukázáno výše, v hranicích korvínovské monarchie). Nestálo tedy mít v zemi statky a být tak *de iure* počítán mezi obyvatele. Český kancléř Jan ze Šelemberka touto optikou zůstal cizincem i přesto, že mimo svých českých dominií držel v Uhrách hradní panství Zborov v Šarišské župě a král Vladislav mu připsal 2200 zlatých ze svých sedmihradských příjmů na vyplacení pevnosti Strečno.²⁴ Bezvýhradně

---

nografie k dějinám rodu J. Urban (URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, 584 s. ISBN 80-7106-579-X) osobu jménem Burian z Lichtenburka, jenž by byl královským komorníkem, neznají. Urban nicméně uvádí, že se rodovou linií Bítovských z Lichtenburka nezabýval (jeho kniha obsahuje v tomto případě jen stručný nástin) a Hosákův text je spíše jakýmsi prvním nástřelem než systematickou genealogickou analýzou. S ohledem na zápis v účetní knize (*Eodem die Alberto Bwrjan ad relationem Bradach fl. IIII.*) je nicméně více než jen pravděpodobné, že Albrecht a Burian jsou jedna a táž osoba. Viz Kozák-Registrum, s. 104, 106, 114, 120, 132, 146, 155, 158, 161, 167, 197, 210, 250, 280–282.

- 22 Vyplyvá to ze zápisu „*Vigesimo nono Maii ad commissionem regie maiestatis Cromyan capitaneo gentium regie maiestatis et ut sequatur gentes suas licentiatas a regia maiestate usque ad confinia huius regni versus Bohemiam, ut non inferant dampnum, dati sunt fl. VI.*“ Kozák-Registrum, s. 198.
- 23 Nejde samozřejmě o zjištění nijak překvapivé, středověký člověk (stejně jako lidé žijící v jiných obdobích) rozlišoval mezi kategoriemi „my“ a „oni“. Srov. alespoň Šmahel, František. *Idea národa v husitských Čechách*. Praha: Argo, 2000, 345 s. ISBN 80-7203-261-5 nebo TÝŽ. *Die Nationen im Mittelalter*. In MAIER, Robert (ed.). *Die Präsenz des Nationalen im (ost) mitteleuropäischen Geschichtsdiskurs*. Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 2002, s. 35–43. ISBN 3-88304-309-5.
- 24 V prameni psán jako „*dominus cancellarius*“, „*Salembergh*“, „*de Sellembergh*“, „*de Sellenbergh*“, ojedinele pak též chybně „*de Sterembergh*“ (tedy vlastně ze Šternberka). K jeho držbě panství Zborov a k přípravám na vyplacení hradu Strečno viz Kozák-Registrum, s. 225, 260. Jan ze Šelemberka na Kosti získal pro svůj rod od panovníka i celou řadu majetků ve Slezsku, dokonce se mu podařilo přiblížit se sociálně exkluzivní vrstvě knížat, když mu král

přijetí mezi „našince“ se tak nedočkali ani ti, kdo v Uhrách dlouhodobě pobývali a provozovali zde svoje živnosti. Typicky se jednalo např. o italské obchodníky, kteří sídlili v Budíně a zásobovali nejvyšší společenské kruhy luxusním zbožím, v tom zejména drahocennými látkami. Raggione Bontempi, Ottaviano da Volterra, Francesco di Jacopo Marsupini, Franco Fiorentino, Felice di Stagio di Nicolo, Marco Cotta, Battista di Francesco Ammannati – jejich jména bývají v účetním prameni důsledně provázána substantivy „Italus“ či „Florentinus“, neboť se převahou jednalo o členy kupeckých rodin původem z italské Florencie.²⁵ „Cizinci“ zůstávali v zemi rovněž malíř Bartolo (Italus)²⁶ a špičkoví techničtí odborníci podílející se na zajištění obranyschopnosti horké uhersko-osmanské hranice – puškařský mistr Jakub z Janova (Italus) činný v klíčové bosenské pevnosti Jajce,²⁷ Chynthus (Italus), jenž se v Bělehradě podílel na konstrukci válečných plavidel,²⁸ nebo tesařští mistři Jíra a Michal původem z Čech (Bohemí), kteří spolu se svými lidmi realizovali v královských službách stavbu mlýnů v bělehradské pevnosti a ve slavonském městě Virovitica.²⁹ Na druhou stranu je pravdou, že královský dvorní lékař Julius Milius (Aemilius), jenž dohlížel na zdraví Matyáše Korvína i Vladislava Jagellonského a do Budína přibyl snad z italské Neapole,³⁰

udělil lénem Krnovské knížectví. Srov. MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 138. ISBN 80-7106-312-6; STARÝ, Marek. „...pojav k svatému manželství jich sestry dceru“. Marginálie ke genealogii slezských knížat a k osudům Krnovska na přelomu 15. a 16. století. In *Časopis Matice moravské* (dále ČMM), 2018, roč. 137, s. 57–85. ISSN 0323-052X; KOZÁK, Petr. Skon Barbory Opavské a Ratibořské, posledního zástupce rodu Přemyslovců na krnovském knížecím stolci. In ČMM, 2017, roč. 136, s. 269–280. ISSN 0323-052X.

- 25 V orig. „Rason“, „Octavianus“, resp. „Athauiano“ (P. Kozák chybně prepisoval „Athniano“), „Marchepin“, resp. „Marsupon“, „Franko“, „Felice“, resp. „Felix“, „Marthin-kotha“, „Baptista“. Viz Kozák-Registrum, s. 155–158, 160, 183, 259–261; Neumann-Registrum, pozn. č. 1338, 1343, 1347, 1348, 1362, 2769. K identifikacím srov. z literatury obsáhlou monografii věnovanou umění a mecenátu na dvoře krále Matyáše Korvína BALOGH, Jolán. *A művészet Mátyás király udvarában I–II*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1966, 799 s., 511 s. Dále pak PRAJDA, Katalin. Florentines’ Trade in the Kingdom of Hungary in the Fourteenth and Fifteenth Centuries. Trade Routes, Networks, and Commodities. In *Hungarian Historical Review*, 2017, roč. 6, s. 36–58. ISSN 2063-8647 a TEKE, Zsuzsa. Egy firenzei kereskedő a Jagelló-korban. Raggione Bontempi 1488–1528. In *Századok*, 2007, roč. 141, s. 967–990. ISSN 0039-8098.
- 26 V orig. „Bartha“ (pictor), Kozák-Registrum, s. 155.
- 27 Kozák-Registrum, s. 152, 200.
- 28 Kozák-Registrum, s. 129, 150.
- 29 V orig. „Gyra“, resp. „Georgius“ a „Michael“, viz Kozák-Registrum, s. 139, 197.
- 30 Julius Milius (it. Giulio de Milio), v prameni vystupuje pouze pod svým křestním jménem, rodák ze severoitalského města Piacenza (uvádí se ovšem i jihoitalská Neapol), byl výslovně počítán mezi královské dvořany (*aulicus regius*). Viz Kozák-Registrum, s. 210, 260. Samostatný biogram mu věnoval ÁBEL, Jenő. *Magyarországi humanisták és a Dunai tudós társaság*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1880, s. 76–79.

ani oficiální dvorský dějepisec Antonio Bonfini narozený ve vsi Patrignone poblíž města Ascoli Piceno v účetní knize za „cizince“ italského původu označování nebývali.³¹

Také v případě diplomatů a posílů vysílaných ke dvoru krále Vladislava vládcí jiných státních útvarů mělo být vše poměrně jasné. Všichni bez výjimky byli v zemi cizí a jejich původ býval vždy vztažen k autoritě, v jejichž službách stáli (charakteristik typu „Polonus“ či „Alemanus“ tudíž v tomto případě nebývalo zapotřebí) – jednalo se o anonymní vyslance osmanského sultána Bajezida II.,³² taktéž anonymní vyslance moldavského knížete Štěpána III.,³³ posla valašského knížete Vlada V. (Štěpán),³⁴ vyslance římského krále Maxmiliána I. (Wolfgang Grappler),³⁵ posla braniborského kurfiřta Jana Cicerona (Jan),³⁶ posly a diplomaty ve službách polského krále Jana Albrechta (Chodecki, Rafael Leszczyński, Jan Mały, Jan Trnka z Ratibořan, Petr),³⁷ litevského velkoknížete

31 V orig. „Bonfyn“, autor slavného díla *Rerum Ungaricarum decades*. Nejnovější poznatky o Bonfiniho životě a díle viz alespoň kolektivní dílo MARTELLINI, Manuela (ed.). *Antonio Bonfini (1427–1502) umanista e storico dell'Ungheria e i Bonfini da Patrignone*. Teramo: Palumbi, 2018, 520 s. ISBN 978-8872981115.

32 Neznáme ani jejich počet. Kozák-Registrum, s. 142, 143, 147, 149, 188, 193, 211, 252.

33 Kozák-Registrum, s. 115.

34 Kozák-Registrum, s. 134, 141.

35 V orig. Gropler. Kozák-Registrum, s. 137, 142. Identifikoval Neumann-Registrum, pozn. č. 1083.

36 Kozák-Registrum, s. 279.

37 Kozák-Registrum, s. 194, 200, 203, 211, 269. Nelze zodpovědně říci, o kterého ze synů Stanislava Chodeckého erbu Powala (†1474) se jednalo. Stanislav Chodecki byl mimo jiné též starostou haličským. Jelikož jeho synové po něm drželi tento úřad v zástavě, bývali obvykle označováni coby pánové Haličtí (v polštině „Halicki“) – tak i v analyzované účetní knize je tento vyslanec krále Jana Albrechta registrován coby Halleczky. V polovině 90. let 15. století už ze synů Stanislava Chodeckého nežil Mikuláš. Také Ondřeje, jenž se realizoval ve službách církve (byl biskupem v Kamieńcu Podolském na dnešní Ukrajině), lze zanedbat. V úvahu však stále přicházeli Jan, Rafael, Petr, Stanislav, Otto a Spytek. Ti všichni se však pohybovali ve službách polského krále. Viz POCIECHA, Władysław. Chodecki Stanisław. In *Polski Słownik Biograficzny* (dále *PSB*) III. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1937, s. 351–352. Rafael Leszczyński vystupuje v prameni pouze pod svým křestním jménem (Rahfal), jeho identifikace je však nepochybná. Jednalo se o roku 1501 zesnulého Rafaela Leszczyńskiego erbu Wieniawa, polského šlechtice, jenž v mládí pobýval na dvoře císaře Fridricha III. a posléze coby zralý muž vstoupil do služeb polsko-litevského vládce Kazimíra IV. a následně i jeho syna Jana Albrechta. Viz GAŚSIOROWSKI, Antoni. Leszczyński Rafał. In *PSB* XVII. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972, s. 129–130. K osobě Jana Trnky z Ratibořan (v orig. *Trenka*), polského šlechtice, jenž se realizoval ve službách Matyáše Korvína i Jagellonců (statky držel v Polsku, českých zemích i v Uhrách) srov. FUKALA, Radek. Trnka z Ratibořan Jan. In *Biografický slovník Slezska a severní Moravy* (dále *BSSSM*). Nová řada 2 (14). Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2001, s. 131–133. ISBN 80-7042-583-0. O zbývajících dvojici poslů polského krále Jana Albrechta

Alexandra (Ivan, Vasil, Václav, Antonín Mykycha, Jan Sewelczky)³⁸ nebo kardinála a hnězdenského arcibiskupa Fridricha Jagellonského (Prokůpek).³⁹ Na druhou stranu nelze přejít mlčením fakt, že ani úředníci mající v Budíně na starosti evidenci příjmů a výdajů dvora krále Vladislava nebyli při označování osob za „cizí“ a „domácí“ bezvýhradně důslední. Tak např. Fridrich Weissinger, královský šafář a šoproňský měšťan, vystupoval v prameni coby „Alemanus“, ačkoli pocházel z Uher.⁴⁰ Zdá se proto, že v tomto případě s sebou termín „Alemanus“ nenesl geografické, ale naopak vskutku etnické (jazykové) významy, neboť Šoproň s okolím patřila mezi výrazně německojazyčné regiony starých Uher. Ostatně za „Němce“ byl v prameni označen i jistý Jan, jenž působil – výslovně – na pozici notáře v české kanceláři a měl by tak z logiky výše řečeného reprezentovat spíše kategorii zemsky definovaných „Čechů“.⁴¹ Také osoby, které se z titulu svých duchovenských hodností počítaly mezi elitní vrstvu uherských (a chorvatských) baronů, se účetní písař zpravidla neodvažoval charakterizovat jako cizince. Ostrihomský arcibiskup a kardinál Ippolito d'Este, blízký příbuzný královny Beatrice (jeho matkou byla Eleonora Aragonská, dcera neapolského krále Ferdinanda I.), stejně jako biskup z dalmatského Otočacu Vincenzo de An-

---

(v orig. užit pojem *nuntius*, nikoli *orator*) nic bližšího nevíme.

- 38 Kozák-Registrum, s. 207, 268, 269, 282. Identifikace poslů a diplomatů litevského velkoknížete Alexandra je krajně obtížná. Václav (v orig. *Waczlaw*) a Vasil (v orig. *Wazyll*) snad byli coby poslové (*nuntii*) neurozenými služebníky. Ivan (v orig. *Iwan*) a Antonín *Mykycha*, dle dikce pramene „lídé pana Alexandra, bratra krále“, se v Budíně zastavili při návratu z diplomatické mise u dvora osmanského sultána. Bohužel, nejnovější výzkumy na poli zahraničních diplomatických vztahů velkoknížectví na přelomu středověku a raného novověku pro dané období žádného z vyslanců k Vysoké portě jménem neznají. Obdobně doposud nejstarším jmenovitě doloženým vyslancem litevských vládců k budínskému dvorskému centru byl teprve k roku 1501 zachycený Michal Gliński. Srov. k tomu BANIONIS, Egidijus. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinybių tarnyba XV–XVI amžiais*. Vilnius: Diemedžio Leidykla, 1998, s. 178. ISBN 9986-23-051-9. De facto neidentifikovatelnou proto zůstává i osoba označovaná v prameni jakožto Jan Sewelczky. Pouze hypoteticky by se mohlo jednat o Alexandrova dvořana a vojevůdce jménem Jan Swierczowski. Konzultovány byly v tomto ohledu práce PIETKIEWICZ, Krzysztof. *Dwór litewski w. ks. Aleksandra Jagiellończyka (1492–1506)*. In KIAUPA, Zigmund – MICKEVIČIUS, Arturas – SARCEVICIENĖ, Jolita (eds.). *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997, s. 75–131 (zejména rejstříky na s. 109–125). ISBN 9986-780-08-X; SKIBNIEWSKA, Józefa. *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501–1506*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015 (zejména katalogy dvořanů na s. 281–436). ISBN 978-83-7702-989-3; OCHMAŃSKI, Jerzy. *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*. Poznań: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1972 (zejména oddíl prelátů a kanovníků na s. 30–51).
- 39 V orig. *Procopinus*. Kozák-Registrum, s. 200.
- 40 V orig. *Fridericus Almanus*, ale také *Fridericus*, resp. *Frycz de Sopronio*. Viz Kozák-Registrum, s. 194, 203, 266. Identifikoval Neumann-Registrum, pozn. č. 1802.
- 41 Kozák-Registrum, s. 173, 196, 198, 273.

dreis tudíž na stránkách analyzovaného registra spadali do kategorie „domácích“ lidí.⁴²

Na místě je proto opatrnost, zejména pokud se jedná o méně zjevné případy. Část osob – od urozených dvořanů po obyčejné služebnictvo – byla na stránkách účetní knihy registrována toliko pod křestními jmény. Účetní písař přitom zpravidla používal standardizované, latinsky konformní varianty křestních jmen (Iohannes, Georgius etc.). Když to ovšem považoval za účelné, uchýlil se k pokusům zachytit graficky reálně odposlechnutou, v kontextu daného prostředí nejspíše všeobecně srozumitelnou fonetickou podobu křestních jmen, tedy např. Jan, Janek, Januš, Hanzl (Jan, Janko, Janus, Hanzel) nebo Jíra, Jiřík, Jurko (Gyra, Geryk, Gywrko). Tento přístup aplikoval nejen u prostého služebnictva, kde by se to obecně dalo více očekávat, ale rovněž při registraci osob urozených a to včetně nejvyšších pater společenského žebříčku (např. temešského župana a jednoho z nejvlivnějších uherských aristokratů Josefa Somiho zásadně evidoval pod maďarskojazyčnou zdrobnělinou jeho jména „Józsa“).⁴³ Ačkoli je tak lákavé spojit např. „slovansky“ znějící křestní jména s konkrétnějším geografickým vymezením původu těchto lidí, může být taková metoda velmi zavádějící. Královský kuchař Jan psaný skutečně „Jan“ a nikoli latinsky „Iohannes“ byl sice „Bohemus“ stejně jako jeho druh z řad královských trubačů.⁴⁴ Opravdu však lze (skoro) totéž zodpovědně prohlásit o maštalíři Vojtkovi (psán „Woythko“ a nikoli „Adalbertus“) nebo o královském trubači jménem Jiřík Trubka („Trupka Gyerygh“)?⁴⁵ Nejspíše nikoli. Také předpoklad, že osoby pocházející z určitých regionů bývaly pověřovány, např. jako poslové, úkoly v těchto regionech, nestojí vždy na pevných základech. Jistý Matyáš z Těšína (de Thesyn)⁴⁶ tak sice býval vyslán do českých zemí a Martin „Polonus“ směřoval svoje kroky v panovnických službách do Polska.⁴⁷ Tamtéž ovšem vyrazil z vůle krále rovněž Miklós

42 Osobě kardinála Ippolita (v prameni vystupuje anonymně coby cardinalis či dominus archiepiscopus Strigoniensis), resp. vzácným účtům spojeným s provozem jeho dvora věnovala systematickou pozornost H. Kuffart. Viz alespoň KUFFART, Hajnalka. *Introduzione ai libri contabili di Ippolito I d'Este esaminati dal punto di vista ungherese*. In *Quaderni Estensi*, 2014, roč. 6, s. 201–226 (srov. zejména s. 204–206). ISSN 2036-5101. Biskup z Otočacu je v prameni rovněž zmiňován anonymně („...episcopo Othochach...“). K identifikaci srov. EUBEL, Conradus. *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1431 usque ad annum 1503 perducta*. Monasterii: Regensberg, 1914, s. 209.

43 Psán „de Som“, nejčastěji však pouze „Josa“, resp. uctivěji „dominus Josa“. Kozák-Registrum, s. 70, 79, 89, 93, 109, 124, 125, 126, 129, 134, 136, 138, 143, 144, 146, 149, 150, 156, 184, 191, 195, 205, 214, 219, 222, 227, 235, 242, 243, 249, 258, 265, 274, 277, 281.

44 Kozák-Registrum, s. 190, 206.

45 Kozák-Registrum, s. 202, 252, 287.

46 Kozák-Registrum, s. 280.

47 Kozák-Registrum, s. 164, 165.

(psáno „Myklos“), jehož mateřštinou mohla být (soudě dle fonetického otisku jeho křestního jména) naopak maďarština.⁴⁸

Přes všechna „ale“ jsou to tedy právě momenty, kdy písaři uherské královské pokladny zachytili dobové mínění o zeměpisném původu osob pohybujících se v okolí panovníka (či stojících v jeho službách), jež lze označit za nejpevnější body, pokud jde o úvahy o „cizincích“ činných na území Uher v polovině 90. let 15. století. Překvapovat přitom nemůže relativně silné zastoupení Čechů (Bohemi) a – byť výrazně méně – Poláků (Poloni), neboť král Vladislav přišel do Uher z Českého království, pocházel však z polského prostředí. Navíc je třeba, jak již bylo řečeno, pro dané období počítat i se synergickým vyzařováním jagellonského dynastického prostoru, jež akcelerovalo mobilitu mezi dvory jednotlivých jagellonských monarchů. V případě osob původem z Čech nadto zafungovala jejich proslulost v některých specifických profesích, zejména pokud šlo o profesionální nájemné válečníky nebo znalce důlní problematiky. Ačkoli tak sociální zázemí a geografický původ v prameni registrovaných žoldněřských velitelů (za jejich jmény se vždy skrývala anonymní skupina řadových bojovníků) zůstávají obvykle skryty v dějinném přítmi, čeští „*magistri rotharum peditum*“ coby obzvlášť cenění válečníci,⁴⁹ jejichž služby se vyvažovaly zlatem, bývají charakterizováni alespoň substantivem „Bohemi“. Přinejmenším tak můžeme shrnout, že barvy krále Vladislava v neklidných Uhrách hájili velitelé „českých“ žoldněřských oddílů Alex (či Aleš), Budíncký, Jan Flaška, Kryštof, Jakuš, Konatovský, Jan Rakendorfer, Šimek, Slovák, Tobiáš, Jan Uher a jakýsi Wndrachel, tedy snad Vondráček.⁵⁰ „Bohemus“ Matěj, kterého Tibor Neumann opatrně ztotožnil s postavou Matěje z Tuchoře a Řešetákova, zastával významnou pozici župana komory v Baia Mare, kde mimo svých jiných povinností dohlížel na stav tanních důlních zařízení. Jednalo se zřejmě o na slovo vzatého odborníka, neboť ho král Vladislav neváhal pověřit prospekci hornaté krajiny v okolí Visegrádu, kde měl hledat nová ložiska zlata a stříbra.⁵¹

48 Kozák-Registrum, s. 162.

49 Fenoménu českého žoldněřství věnoval pozornost TRESP, Uwe. *Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*. Paderborn; München; Wien; Zürich: Ferdinand Schöningh, 2004, 524 s. ISBN 3-506-71744-8.

50 V orig. „Alexy“, „Bwdynchky“, „Flasko“, „Cristoff“ či „Cristofforus“, „Jakws“, „Conatowczky“, „Rakondorfer“ či „Rakwendorffer“, „Symegh“, „Slowak“, „Thobias“ či „Thobyasse“, „Vhar“, „Whar“, resp. „Wharyan“. Viz Kozák-Registrum, s. 122, 123, 130, 134, 137, 139, 143. Úvaha T. Neumanna, že by se v případě Jana Rakendorfera mohlo jednat o Slezana (dle vsi Rachów), je s ohledem na charakteristiku „Bohemus“ málo pravděpodobná (Neumann-Registrum, pozn. č. 870).

51 V orig. pouze „Matheus“ či „Mathias“. Viz Kozák-Registrum, s. 104, 114, 122, 129, 130, 274, 275. Pokus o ztotožnění s Matějem z Tuchoře Neumann-Registrum, pozn. č. 629. P. Trnka eviduje Matěje z Tuchoře a Řešetákova mezi královskými dvořany pro období let

Na následujících řádcích zaměříme pozornost na osoby neuherského původu, které dotvářely dvorskou společnost krále Vladislava Jagellonského. Vedle v prameni zmiňovaných určení (Bohemi, Poloni, Alemani etc.) se přitom pokusíme identifikovat rovněž osoby bez těchto charakteristik, stejně jako osoby pocházející z vedlejších zemí České koruny (Moravy, Slezska a Lužic), resp. obecněji všechny „cizince“, pro něž se Uherské království závěru středověku stalo, dočasně nebo trvale, domovem. V případě osob pohybujících se v panovníkově blízkosti je situace poněkud usnadněna faktem, že se převahou jednalo o šlechtice. Je proto alespoň teoreticky možné zasadit jejich jména do konkrétních rodových souvislostí. Že tomu tak nebylo možné vždy, je ovšem nasnadě. Zvláště když někteří z dvořanů vystupují v dochovaném účetním registru pouze pod svými křestními jmény. Navíc ve společenství kariérních dvořanů (*aulici regii*) převažovali zástupci nižší šlechty a pestrý svět zemanských a vladyckých rodin představuje stále ještě badatelské pole do značné míry nezmapované. Zás a znova (a přitom trošičku jinak) se přitom o slovo hlásí meritorní metodická otázka, totiž kdo byl „český“ dvořan v Budíně – „cizinec“ nebo „našinec“? Nebo se ptejme jinak – existovaly v případě krále Vladislava Jagellonského po roce 1490 dva dvory, totiž dvůr Vladislava coby uherského krále a (vedle něj) dvůr Vladislava coby českého krále, nebo lze hovořit o jednom jediném spojitém dvorském tělese určeném k prosazování panovnícké moci v obou Vladislavových Korunách, tedy v Uhrách i v českých zemích?

Analýza účetního pramene se na první pohled zdá podporovat tezi, že po roce 1490 skutečně existovaly paralelně vedle sebe dva dvory krále Vladislava Jagellonského. Na jedné straně tak stáli (v Budíně) poněkud exotičtí „*aulici Bohemi*“, na straně druhé společenství ostatních dvořanů, tedy „domácí“ dvořané uherští, počítaje v ně i dvořany původem z vedlejších zemí České koruny. Oba dvory podléhaly standardní organizaci, jedním z důležitých činitelů býval dvorský maršálek (úřad hofmistra v prameni absentuje) – v případě českého dvora označovaný slovem „marsalk“, v případě dvora uherského pak dle místních zvyklostí „*magister agazonum*“. Zatímco úřad českého maršálka zastával Václav Čič z Nemyčevsi,⁵² uherským maršálkem byl v téže době Petr Dolhai.⁵³ Čeští dvořa-

---

1483/1485–1500 s tím, že ho J. Macek svého času řadil mezi královské „sluhy“ (TRNKA, ref. 13, s. 124), což by teoreticky skutečně korespondovalo s představou techniky a ekonomicky zdatného, možná dokonce neurozeného služebníka.

52 V účetní knize vystupuje jakožto „*Pan Chych*“ či nejčastěji pouze coby „*marsalk*“ (ojediněle ve formě „*magister agazonum Bohemi*“). Václava Čiče z Nemyčevsi zachycují prameny v úřadu maršálka královského dvora pro léta 1491–1504, již dříve (v letech 1487–1490) byl purkrabím Pražského hradu. Viz TRNKA, ref. 13, s. 140; TÝŽ. *Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490*. Nepublikovaná diplomová práce obhájená na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Praha 2008, s. 282.

53 V orig. *Dolhay*. Označován nejen jako *magister agazonum domini regis*, ale též coby *vice-*

né využívali při komunikaci s panovníkem svých vlastních posílů (*nuntii aulicorum Bohemorum*), jak tomu bylo např. v době, kdy pobývali v Bělehradě,⁵⁴ což mimo jiné dokládá jejich zapojení do vojenské kampaně proti Vavřinci Újlakimu. Pro tu příležitost byli rovněž samostatně vojensky organizováni – v prameni jsou zachyceny hned dvě osoby s titulem hejtmanů nad českými královskými dvořany (*capitaneus aulicorum Bohemorum*), zemané Mikuláš Račín z Račina⁵⁵ a Jan ze Sloupně.⁵⁶

Rovněž v případě úhrady služného, předávání darů a naturálních benefitů (typicky luxusních látek) či např. proplácení škod (újmy na věcech, úhyn koní apod.) a dluhů, které dvořanům ve službě panovníkovi vznikly, se – pokud šlo o „český“ dvůr – angažovali přímo v uherské metropoli Budíně, resp. obecněji v Uhrách český kancléř Jan ze Šelmberka a maršálek „českého“ dvora, zmiňovaný Václav Čič z Nemyčevsi.⁵⁷ Dělo se tak sice zpravidla často, nikoli však výlučně, což je v kontextu našich úvah důležité. Nejednou se totiž téže úlohy zhostil některý z uherských šlechticů, obvykle komorník Vavřinec Bradács,⁵⁸ jenž měl podobné úkoly na starosti v případě „uherského“ dvora. Na druhou stranu Jan ze Šelmberka se naopak objevoval v roli relátora při vyřizování proseb „Uhrů“, jako tomu bylo v případě šoproňského měšťana Fridricha Weissingera⁵⁹ nebo královského herolda, jemuž byl ve Stoličném Bělehradě (Székesfehérvár) zakoupen nový kůň.⁶⁰ Jak se ukazuje, nebyly od sebe oba dvory krále Vladislava

---

magister agazonum. Kozák-Registrum, s. 118, 123, 135, 136, 198, 209. Stručný biogram viz Neumann-Registrum, pozn. č. 817.

- 54 „*Eodem die nuntio aulicorum Bohemorum, qui in Nandor Alba fuerunt...*“ (Kozák-Registrum, s. 125).
- 55 V orig. „*Rachin*“ či „*Rachyn*“, „*capitaneus aulicorum*“ (Kozák-Registrum, s. 137). Coby hejtmana „nad královskými dvořany“ uvádí k roku 1494 Mikuláše Račina SEDLÁČEK, August. Račín z Račina. In *Ottův slovník naučný* (dále OSN) XXI. Praha: J. Otto, 1904, s. 18–19 (srov. zejména s. 18).
- 56 V orig. pouze „*Jan*“, definován jakožto „*capitaneus aulicorum Bohemorum*“ (Kozák-Registrum, s. 127). Jan (Ivan) ze Sloupně v pramenech vystupuje coby vojenský velitel ve službách krále Vladislava a „*capitaneus aulicorum regalium Bohemorum*“ v letech 1493–1495. Srov. MACŮREK, Josef. K otázce české listiny a české kanceláře na dvoře uherském v 2. pol. 15. století (v letech 1486–1490). In *Historický časopis*, 1958, roč. 6, s. 560–569 (zde viz konkrétně s. 565). ISSN 0018-2575.
- 57 Srov. Kozák-Registrum, s. 130, 141, 148, 162–164, 203, 208, 209, 266–268, 271–273, 276–278, 280, 282.
- 58 Stručně k němu Neumann-Registrum, pozn. č. 753. Srov. Kozák-Registrum, s. 111, 114, 117, 118, 120, 121, 124–132, 134, 139, 144, 146, 161, 164, 187, 190–192, 195, 197, 201, 204, 269–271, 274, 275, 282, 285 (momenty, kdy se Vavřinec Bradács angažoval při proplácení sum ve prospěch osob z českých zemí, případně z Polska). Skrze jeho ruce byl vyplácen i notář české kanceláře Václav Hyndrák z Habrova (Kozák-Registrum, s. 127).
- 59 Kozák-Registrum, s. 266.
- 60 Kozák-Registrum, s. 277.

va separovány nijak důsledně. Provázanost každodenního chodu obou dvorů dále umocňoval fakt, že „čeští“ dvořané ve skutečnosti byli, obrazně řečeno, na uherské výplatní pásce. Výdaje v jejich prospěch, ať již plynuly přes kterékoli prostředkující ruce, totiž procházely uherskou královskou pokladnou a vrchní dohled nad nimi měl uherský královský pokladník, v daném čase tedy pětikostel'ský biskup Zikmund Eruszt. Samozřejmě, příjmy mohly českým dvořanům plynout (a nejspíše plynuly) i z českých korunních zdrojů.⁶¹ Naznačuje to mimo jiné též intenzita komunikace s českým mincmistrem Benešem Krabicí z Veitmile – ostatně hrazená (jistě nejen, ale také) z uherské pokladny.⁶² Uherské účty však současně prokazují, že z výnosu berně, cel a jiných požitků uherského krále byli finančně „čeští“ dvořané satureováni s železnou pravidelností.

Namísto dvou samostatně fungujících dvorů, „českého“ a „uherského“, bude proto lépe hovořit o jednom jediném, spojitě fungujícím tělese, o dvoru uherského a českého krále, jehož posláním bylo každodenní prosazování panovnické autority v obou Vladislavových Korunách. Skutečnost, že „česká“ i „uherská“ část Vladislavova dvora měla svého samostatného maršálka, ukazuje pouze na ve středověku obvyklou praxi, kdy se různé osoby či skupiny osob řídily „svým“ právem i v „cizím“ prostředí. „*Aulici Bohemi*“ tvořili přinejmenším v polovině 90. let 15. století podstatnou, byť v porovnání s původem uherskými dvořany menší část Vladislavova budínského dvora. Že početně převládali dvořané uherského původu, bylo přirozené, neboť král sídlil po roce 1490 převážně v Uhrách a tedy v jejich středu. Na druhou stranu byl podíl osob z České koruny na dvorském životě v uherské metropoli reálně řádově vyšší, neboť k „Čechům“, tedy obyvatelům Českého království, je nutno připočítat ještě Moravany, Slezany a Lužičany. Přirozenou početní dominanci uherského živlu pak rozměňovali rovněž relativně četní reprezentanti rodů původem z jagellonského Polska, z nichž někteří, jako taverník Jaroslav Sokołowski z Wrzący Wielkiej,⁶³ se dlouhodobě

61 Systému financování královského dvora Vladislava Jagellonského (v době před rokem 1490) se nejnověji věnoval Trnka, Pavel. Královské příjmy z kutnohorské mincovny v 70. a 80. letech 15. století. In *Numismatické listy*, 2010, roč. 65, č. 3, s. 135–140. ISSN 0029-6074; TÝŽ. Výdaje dvora Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490. In DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (ed.). *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009 s. 271–292. ISBN 978-80-7286-153-8.

62 V orig. „*Baythmiller*“, „*Baythmilner*“, „*Benessius*“, „*Panbenes*“, Kozák-Registrum, s. 111, 127, 152, 194, 199, 203, 276.

63 V orig. výlučně pod větším množstvím grafických variant zápisu křestního jména Jaroslav. Královský komorník a taverník Jaroslav z Wrzący Wielkiej (v české historiografii tradičně přepisován jako „z Vrance“), příbuzný Jana Sokołowského „z Vrance“, dlouholetého komorníka krále Vladislava, se objevuje v královské listině z 3. února 1499. Viz TEIGE, ref. 21, s. 122–123, č. 172. K Janovi Sokołowskému srov. zevrubně RUTKOWSKA, Grażyna. Sokołowski Jałbrzyk Jan z Wrzący Wielkiej. In *PSB XL*. Warszawa; Kraków: Polska Akademia Nauk, 2000–2001, s. 128–131.

pohybovali v blízkosti panovníka a mohli tak vykonávat na jeho rozhodování nemalý vliv.

Pokusme se nyní udělat si určitější představu o dvořanech neuherského původu (Češích, ale i Moravanech, Slezanech a Lužičanech, dále o osobách původem z Polského království, případně též z německých oblastí říše). S ohledem na obecně malou prozkoumanost Vladislavova dvora z doby po roce 1490 se nebude jednat o komplexní soupis. Registrováni budou jen dvořané (*aulici*) zachycení na stránkách účetní knihy z let 1494–1495. Omezíme se také pouze na případy, kdy byla příslušnost k „neuherské“ složce panovníkova dvora nesporná – buď byli tito dvořané označeni jako Bohemi, Poloni etc. přímo úředníky uherské královské pokladny, nebo bylo možné identifikovat jejich rodová jména (a tím i geografický původ). Část dvořanů zůstala v anonymitě,⁶⁴ či např. byla uváděna pouze pod křestními jmény, aniž by bylo zodpovědně možné rozklíčovat genealogické souvislosti.⁶⁵ Tyto z praktických důvodů pomijíme, stejně jako rezignujeme na personální obsazení královské kaple apod.⁶⁶ Zanedbáváme rovněž stavovské politiky z českých zemí typu nejvyššího hofmistra Viléma z Pernštejna na Helfštýně, moravského zemského hejtmana Ctibora Tovačovského z Cimburka, nebo vrchního slezského hejtmana, knížete Kazimíra II. Těšínského. Zaměříme se výlučně na dvořany „*an sich*“.

I. Dvořané původem z českých zemí:

1. (Jiří) Běšín z Běšin, *aulicus*, Bohemus⁶⁷

-
- 64 Bezejmenný „*aulicus regius*“ např. cestoval z Petrovaradína do Bělehradu, aby předal královský list veliteli Vladislavových ozbrojených sil Pavlovi Kinizsimu (Kozák-Registrum, s. 117). Dvě bezejmenná pážata „českého“ původu (*pueri Bohemi regie maiestatis*) cestovala do Čech v doprovodu dvořana slezského původu Jana Kurzbacha (Kozák-Registrum, s. 184). Bezejmenným zůstal bohužel i vzácně zmiňovaný český vicekancléř (*vicecancellarius Bohemie*), jak viz Kozák-Registrum, s. 141.
- 65 Často proto ani nelze tušit, odkud by mohli pocházet. Např. „*aulicus*“ Jetřich (v orig. Getryk) by dle užité podoby křestního jména snad mohl pocházet z českých zemí, je to však pouze hypotéza. Viz Kozák-Registrum, s. 138.
- 66 Mezi Vladislavovými kaplany byli výslovně „*Bohemi*“ i „*Poloni*“. Srov. Kozák-Registrum, s. 132, 286, 287.
- 67 V orig. „*Besyn*“ či „*Bessyn*“ (Kozák-Registrum, s. 136, 209). Pravděpodobně se jedná o Jiřího Běšína ze západočeského zemanského rodu, který roku 1500 či 1501 spolu s jinými králem pověřenými urozcenci dojednával panovníkův sňatek s princeznou Annou z Foix, dcerou hraběte Gastona z Foix, pána na Candale, jež byla neteří francouzské královny Anny. K roli Jiřího Běšína z Běšin (toho času královského komorníka) při dojednávání sňatku krále Vladislava s Annou z Foix a Candale srov. nejnověji GYÖRKÖS, Attila. Le mariage d'Anne de Foix et la diplomatie franco-hongroise au début du XVIe siècle. In GYÖRKÖS, Attila – KISS, Gergely (eds.). «*M'en anei en Ongria*». *Relations franco-hongroises au Moyen Âge II*. Debrecen: Académie hongroise des sciences – Université de Debrecen, 2017, s. 127–140 (zejména s. 135–136). ISBN 978-963-508-846-1; resp. TÝŽ (ed.). *Reneszánsz utazás. Anna*

2. Černín mladší z Chudenic, Bohemus⁶⁸
3. Černý, aulicus⁶⁹
4. Václav Čič z Nemyčevsi, magister agazonum Bohemi, marsalk⁷⁰
5. Petr Dubecký z Dubče, aulicus⁷¹
6. Garda, famulus regis, Bohemus⁷²
7. Jan Haugvic z Biskupic, aulicus⁷³

---

királyne 1502-es fogadtatásának ünnepségei Észak-Itáliában és Magyarországon. Máriabesnyő: Attraktor, 2016, s. 28–31. ISBN 978-615-5601-16-3. Podrobnosti k životu, sociálnímu zázemí a poslání Jiřího z Běšin však uvedl ve známosti již MACEK, ref. 6, s. 134–135. Nicméně už pro léta 1478–1480 je pramenně doložen v pozici královského komorníka a dvořana jiný zástupce téhož rodu, totiž Václav Běšin z Běšin, jak viz TRNKA, ref. 13, s. 123, 136. Ztotožnění v útech zmiňovaného „Běšina“ s rytířem Jiřím, jakkoli pravděpodobné, proto nemusí být zcela nesporné.

- 68 V orig. „*Chermyn iunior*“ (Kozák-Registrum, s. 128). P. Trnka zachytil u Vladislavova dvora v době před rokem 1490 dva zástupce rodu Černínů – Černína starého, jehož identifikoval coby Viléma Černína z Chudenic, a Černína mladého, kterého se mu blíže určit nepodařilo. Je pravděpodobné, že to je právě onen „mladý“ rytíř Černín (ačkoli ho pramenně zachytil jen pro období let 1484–1486), s nímž se setkáváme na stránkách účetních knih z let 1494–1495. Viz TRNKA, ref. 13, s. 138. KOLÁŘ, Martin. Černínové z Chudenic. In *OSN VI*. Praha: J. Otto, 1893, s. 623–627 (zejména s. 623) uvádí hned několik Vilémů i jinými jmény pokřtěných členů rodu vyskytujících se v téže generaci.
- 69 V orig. „*Cerni*“ (Kozák-Registrum, s. 192, 269). Blíže neznámý šlechtic snad (?) moravského (není registrován coby „Bohemus“) původu. T. Neumann hypoteticky uvažoval i o totožnosti dvořanů „Černého“ a „Černína“ (Neumann-Registrum, pozn. č. 1785) s tím, že P. Trnka registroval dva zástupce téhož rodu – Černína starého a Černína mladého (viz TRNKA, ref. 13, s. 138). S ohledem na způsob zápisu rodového jména v prameni („*Cerni*“, resp. „*Chermyn*“) se to však jeví jako málo pravděpodobné.
- 70 V orig. „*Pan Chych*“ či „*marsalk*“ (Kozák-Registrum, s. 128, 129, 130, 141, 147, 148, 162, 163, 164, 197, 203, 205, 206, 208, 209, 267, 268, 269, 271, 272, 274, 277, 278, 280). Srov. pozn. 52 této studie.
- 71 V orig. Petrus „*Dwbeczky*“ či „*Dwbezky*“ (Kozák-Registrum, s. 158, 209). Nejspíše z Čech. Vladyka Jan Dubecký z Dubče († 1508) byl majitelem hradu Frydštejna a patřila mu řada dalších statků. Srov. SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého X*. Boleslavsko. Praha: František Šimáček, 1895, s. 260; MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích 1471–1526, Díl 1–2*. Praha: Academia 2001, s. 389, pozn. č. 138. ISBN 80-200-0895-0.
- 72 Kozák-Registrum, s. 126, 133, 140, 156. Nepodařilo se ho blíže identifikovat, nejspíše však urozený muž z Čech, neboť ho král Vladislav v únoru roku 1494 pasoval na rytíře (Francesco Marsupini pro tu příležitost dodal 14 loktů atlasu), jak srov. Kozák-Registrum, s. 156. T. Neumann pramenně doložil, že se Garda objevil mezi hejtmany žoldnéřského vojska, jež se po smrti krále Matyáše Korvína vracelo ze Slezska (Neumann-Registrum, pozn. č. 914).
- 73 V orig. „*Hwghwyh*“, „*Hwghwycz*“, „*Hwgwycz*“ (Kozák-Registrum, s. 190, 249, 284). Jeden z předních vojenských velitelů ve službách Matyáše Korvína, z moravské větve rodu, za vlády krále Vladislava povýšen do panského stavu. Srov. alespoň KOLÁŘ, Martin. Z Haugvic. In *OSN X*. Praha: J. Otto, 1896, s. 959–962 (zejména s. 960); PILNÁČEK, ref. 17, s. 389–390, č. 1446.

8. Ladislav Holický (ze Šternberka), aulicus⁷⁴
9. Viktorin Honbický z Honbic, aulicus⁷⁵
10. Linhartek z Haru, aulicus, Bohemus⁷⁶
11. Martin Hubka ze Staryc, aulicus⁷⁷
12. Jasenský či Jasenický, aulicus, Bohemus⁷⁸

-
- 74 V orig. „*Ladislav Holyczky*“ (Kozák-Registrum, s. 209). Příslušnost k českým Šternberkům je pouze hypotetická. Nicméně existenci pana Ladislava ze Šternberka, jenž náležel k holické větvi rodu, prokázal SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého VII. Písecko*. Praha: František Šimáček, 1890, s. 26–27, když výslovně uvedl, že Ladislav ze Šternberka byl bratrem Jana Holického ze Šternberka. Ostatně lze mít za pravděpodobné, že je v útech zmiňován ve společnosti Jana Meziříckého z Lomnice rovněž sám Jan Holický ze Šternberka a to v grafické podobě „Johannes Holych“ (Kozák-Registrum, s. 147).
- 75 V orig. „*Honghwyczky*“ (Kozák-Registrum, s. 205). Vladykové z Honbic byli usedlí v Čechách i na Moravě. Vedle Viktorina je v prameni zmiňován (ovšem nikoli jako dvořan) rovněž Jan z Honbic (v podobě „*Hanbycz*“, Kozák-Registrum, s. 153). Srov. k nim SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Chrudimsko*. Praha: František Šimáček, 1882, s. 219; PILNÁČEK, ref. 17, s. 35; TÝŽ. *Rody starého Slezska I*. Brno: Moravský zemský archiv, 1991, s. 233; základní informace k rodu snesl též KOLÁŘ, Martin. Z Honbic. In *OSN XI*. Praha: J. Otto, 1897, s. 534.
- 76 V orig. „*Lentharthko*“ a „*de Brunna*“ (Kozák-Registrum, s. 138, 281, mylně považoval za dvě odlišné osoby). Identifikoval Neumann-Registrum, pozn. č. 1095–1096 s odkazem na listinu z roku 1498, kterou král Vladislav osvobodil Linhartovi z Haru (Neumann uvádí mylně „z Horu“) jeho dům v Brně od všech plateb (TEIGE, ref. 21, s. 35, č. 20).
- 77 V orig. „*Hwppka*“ (Kozák-Registrum, s. 210). Přesvědčivě ho identifikoval Neumann-Registrum, pozn. č. 1999 s odkazem na listinu z roku 1498, kterou král Vladislav obnovil svému dvořanovi Martinovi Hubkovi ze Staryc erb (TEIGE, ref. 21, s. 99–100, č. 130).
- 78 Zajímavý případ reprezentuje muž označovaný v editovaném prameni jakožto „*Jasenczky*“, „*Jasenchky*“ nebo „*Jasnyczky*“ (Kozák-Registrum, s. 124, 131, 144). Pavel Trnka, vynikající znalec dvora krále Vladislava Jagellonského z doby před rokem 1490, upozornil na polského vicepokladníka „*Jaschienského*“, jenž roku 1471 realizoval v zastoupení českého elekta určité finanční transakce. Současně zaregistroval, že mezi vojenské velitele doprovázející koncem července téhož roku Vladislava Jagellonského z Krakova do Prahy náležel jistý „*Pavel Jasenský*“ (TRNKA, *Finanční situace*, ref. 52, s. 124 a 95, pozn. č. 618). V obou případech se bezpochyby jednalo o jednu a tutéž osobu, totiž o polského korunního vicepokladníka (pol. podskarbi) jménem Pavel Jasiński. Ten sice zemřel už roku 1485, zanechal však po sobě trojici synů, o nichž lze soudit, že v polovině 90. let 15. století dosáhli plnoletosti (GÓRSKI, Karol. Jasiński Paweł. In *PSB XI*. Wrocław; Warszawa; Kraków: Polska Akademia Nauk, 1964–1965, s. 32; dále srov. CHŁAPOWSKI, Krzysztof – CIARA, Stefan – KĄDZIELA, Łukasz – NOWAKOWSKI, Tomasz – OPALIŃSKI, Edward – RUTKOWSKA, Grażyna – ZIELIŃSKA, Teresa. *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku*. Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Tom X. Kórnik: Bibliotek Kórnicka, 1992, s. 123.). Grafická (a podle všeho rovněž zvuková) podoba mezi způsobem, jakým bylo jméno tohoto královského dvořana zachyceno na stránkách účetní knihy, a rodovým jménem pana Pavla a jeho potomků je nápadná a možnost uvažovat o (rodové) spřízněnosti proto láká. Bohužel, účetní písař výslovně opatřil „svého“ muže geografickým určením „Bohemus“, tedy (rodem) z Čech. Navíc příjmení Jasenský, Jásenský, Jasnický apod. je dodnes v jazykově

13. Jehnický⁷⁹
14. Jan Karas z Dúlebenky, aulicus, Bohemus⁸⁰
15. Jan Kurzbach, aulicus⁸¹
16. Zikmund Kurzbach⁸²
17. Jaroslav Světlovský z Landštejna⁸³
18. Bítovský z Lichtenburka, parvulus regius⁸⁴
19. Burian (Albrecht) Bítovský z Lichtenburka, aulicus, cubicularius, taver-
nicus⁸⁵
20. Markvart Mazanec z Vesce⁸⁶

českém prostoru poměrně rozšířené. Jasenského a Jasienského proto ztotožnit spíše nelze.

- 79 V orig. „*Jegynczky*“ (Kozák-Registrum, s. 190). Snad osoba pocházející z moravského vladyckého rodu Jehnických, resp. tedy z Jehnic. Jehnické registruje např. PILNÁČEK, ref. 17, s. 456. Ve prospěch teorie o moravském původu osoby jménem „*Jegynczky*“ by mohl hovořit fakt, že nebyla, na rozdíl od Jasenského, obdařena charakteristikou „Bohemus“. T. Neumann nicméně tuto osobu ztotožňuje právě s Jasienským.
- 80 V orig. „*Karaz*“ (Kozák-Registrum, s. 118, 209). Identifikoval Neumann-Registrum, pozn. č. 818. V kontextu naznačených úvah může být zajímavé, že se „*Jan Karas z Dúlebenky a z Čech*“ objevil v březnu roku 1497 na střední Moravě mezi svědky Valentina z Lesnice na Kladnicích. Viz Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond (dále f.) Archiv Žerotínsko-vrben-
ský, inv. č. 1.
- 81 V orig. „*Curczbo*“, „*Kwrchboch*“ (Kozák-Registrum, s. 184). Kurzbachové náleželi mezi šlechtické rody usazené ve Slezsku. Zakladatelem novodobé moci a zámožnosti rodu byl Zikmund Kurzbach, komorník krále Vladislava, jemuž se podařilo proniknout do řad vyšší šlechty a v 1. polovině 90. let 15. století se ve Slezsku zařadil mezi svobodné stavovské pány, když získal od panovníka lénem Trachenberg (pol. Żmigród) a Milíč (pol. Milicz). Srov. BLAŽEK, Conrad. *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Sechster Bande achte Abtheilung. Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien. Erster Theil.* Nürnberg: Bauer und Raspe, 1887, s. 58.
- 82 V orig. „*Curchboch*“, „*Kwrchboch*“ (Kozák-Registrum, s. 121, 126, 131, 248, 252). Srov. pozn. č. 81 této studie. Mezi královskými komorníky ho pro léta 1471–1488 pod jménem Zikmund Korbok z Vítkova doložil (Zikmund Kurzbach měl přijet do Čech s Vladislavem Jagellonským z Polska) TRNKA, ref. 13, s. 123. Účty z let 1494–1495 ho sice mezi dvořany *verbis expressis* neřadí, Zikmund však bojoval na panovníkově straně proti opozičníkům v Uhrách a účastnil se obléhání Újlaku. Je možné, že výše zmíněný Jan Kurzbach byl jeho mladším příbuzným, možná synem. Bohužel, moderní genealogie rodu není k dispozici.
- 83 V orig. „*Jerozlaus Zlethkwyczky*“ (Kozák-Registrum, s. 191). K roku 1496 ho v Uhrách pramenně doložil a mezi královské dvořany ho řadil Neumann-Registrum, pozn. č. 1759. Od 70. let 15. století drželi hrad a panství Starý Světlov na jihovýchodní Moravě (u vsi Podhradí nedaleko Luhačovic) páni z Landštejna, konkrétně bratři Zbyněk, Jaroslav a Ctibor, později (po smrti sourozenců) pan Jaroslav Světlovský z Landštejna sám. Viz alespoň HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské.* Praha: Nákladem Společnosti přátel starožitností čsl., 1938, s. 431.
- 84 Jménem neznámý syn Buriana Bítovského z Lichtenburka. K němu viz pozn. č. 21 této studie.
- 85 Viz k němu pozn. č. 21 této studie.
- 86 V orig. „*Markwark Mazanowcz*“ (Kozák-Registrum, s. 198), vyslán panovníkem v poselstvu

21. Jan Meziřícký z Lomnice⁸⁷
22. Mikuláš Pecinger z Bydžína, aulicus⁸⁸
23. Mikuláš Račín z Račina, aulicus, capitaneus aulicorum⁸⁹
24. Jan z Rechenbergu, aulicus, Slesak⁹⁰
25. Reibnitz, aulicus⁹¹
26. Roubík z Hlavatec, aulicus⁹²
27. Pavel Rychvaldský z Kateřinic, aulicus⁹³

do Prahy. Identifikoval ho T. Neumann (Neumann-Registrum, pozn. č. 1867) s odvoláním na registra českého komorního soudu (ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Registra soudu komorního. In KALOUSEK, Josef (ed.). *AČ X*. Praha: tiskem dra Ed. Grégra, 1890, s. 542). Jeho příslušnost k dvorské společnosti krále Vladislava je nejistá.

- 87 Srov. pozn. 20 této studie. Jan Meziřícký z Lomnice realizoval kariéru ve službách králů Matyáše Korvína i Vladislava Jagellonského. Zastával na Moravě úřad podkomořího 1485–1490 nejvyššího komorníka olomoucké cúdy 1491–1495, v letech 1496–1515 pak byl moravským zemským hejtmánem. Viz SEDLÁČEK, August. Meziřícký z Lomnice. In *OSN XVII*. Praha: J. Otto, 1901, s. 238–240 (zejména s. 240); BOČEK, ref. 14, nepag.
- 88 V orig. „*Peczynger*“, „*Pechinger*“, „*Pechynger*“ (Kozák-Registrum, s. 144, 191, 203, 270). Identifikoval ho T. Neumann (Neumann-Registrum, s. 1195) – např. roku 1499 si od něj král Vladislav půjčil 500 kop grošů (TEIGE, ref. 21, s. 107, č. 148).
- 89 Pocházel ze zemanské rodiny, která se psala podle vsi Račina nedaleko Toužimi v severozápadních Čechách. Srov. k němu pozn. č. 55 této studie.
- 90 V orig. „*Rahembergh*“, „*Rachemberger*“, „*Rachenberger*“, ale též „*Iwan Slesak*“ (Kozák-Registrum, s. 131, 195, 268, 269). Příslušník jednoho z nejmajetnějších dolnoslezských šlechtických rodů, jenž se dokázal prosadit u dvora uhersko-českých králů Vladislava a Ludvíka, polsko-litevského vládce Zikmunda I. Starého, stejně jako v okolí Ferdinanda I. Habsburského. Srov. k němu KOZÁK, Petr. Hans Rechenberg († 1537). Slezský válečník, diplomat a stoupenec luterství. In BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (edS.). *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století. Korunní země v dějinách českého státu IV*. Praha: Casablanca, 2009, s. 572–588. ISBN 978-80-903756-9-7; ANDRZEJEWSKI, Tomasz. *Rechenbergowie w życiu społeczno-gospodarczym księstwa głogowskiego w XVI–XVII wieku*. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2007, s. 77–78, passim. ISBN 978-83-7481-113-2.
- 91 V orig. „*Reybnycz*“ (Kozák-Registrum, s. 209). Jménem neznámý příslušník široce rozvětvené slezské šlechtické rodiny. Základní genealogická data viz alespoň KNESCHKE, Ernst Heinrich (ed.). *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon VII*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1867, s. 406–408.
- 92 V orig. „*Rwbyk*“ (Kozák-Registrum, s. 209, mylně identifikoval pod jménem „*Rubik*“). Určil T. Neumann (Neumann-Registrum, pozn. č. 1996) s odvoláním na *Ottův slovník naučný*. Roubíkové z Hlavatec byli zemanským rodem usedlým původně v jižních Čechách, nejpozději na přelomu 15. a 16. století vlastnili statky rovněž na Moravě. V závěru 15. století žili bratři Mikuláš, Ctibor, Albrecht a Oldřich Roubíkové. Srov. SEDLÁČEK, August. Roubík z Hlavatec. In *OSN XXI*. Praha: J. Otto, 1904, s. 1019–1020.
- 93 V orig. „*Ryqualczky*“ (Kozák-Registrum, s. 190, 210). Hrad Rychvald na střední Moravě prokazatelně zanikl již v 1. polovině 15. století (PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1996, s. 308–309). Obec Rychvald na Těšínsku, dnes v okrese Karviná, pak byla stabilní součástí těšínské knížecí komory, jak viz GOJNICZEK Waclaw.

28. Jiří Sádlo, aulicus⁹⁴
29. Sekeřický ze Sekeřic, aulicus, famulus regis⁹⁵
30. Mikuláš Seydlitz, aulicus⁹⁶
31. Jiří Schoff z Helfenburka, aulicus⁹⁷

Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653). Katowice: Śląsk Wydawnictwo Naukowe, 2014, s. 126–127. ISBN 978-83-7164-814-4. Bezpochyby se jedná o zástupce moravského vladyckého rodu Rychvaldských z Kateřinic, jehož členové se psali podle Kateřinic, resp. Rychaltic (psáno též Rychvaldic) nedalekou Příbora. Viz PILNÁČEK, *Rody starého*, ref. 75, s. 270–271, č. 361; TÝŽ, ref. 17, s. 319, č. 1116. Pilnáček sice pro dobu kolem roku 1500 Pavla Rychvaldského nezná, jeho genealogický přehled je však neúplný, navíc doložil užívání křestního jména Pavel ve starších generacích rodu (kolem poloviny 15. století).

- 94 V orig. „*Gersyk Zadlo*“ (Kozák-Registrum, s. 145). Pravděpodobně zástupce nižší šlechty usedlé v hranicích Českého království. Urozený původ naznačuje např. sám fakt, že se dle účetního záznamu aktivně účastnil panovníkem pořádaného rytířského turnaje (obdržel 4 zlaté „*ad haustiludendum*“). Ostatně jistý Jan Sádlo byl příjemcem zástav krále Zikmunda Lucemburského (TEIGE, ref. 21, s. 245–246); roku 1478 svědčil Kašpar Sádlo z Knoblochsdorfu na listině Jindřicha staršího Minsterberského (Tamtéž, s. 25); roku 1500 pak adresoval svůj list kouřimským měšťanům český zeman Jindřich Sádlo z Kladrubec (Tamtéž, s. 412, č. 10).
- 95 V orig. „*Zekerchky*“, „*Zekerychky*“ (Kozák-Rationes, s. 144, 157). Pravděpodobně zástupce drobné šlechty píšící se podle českých Sekeřic či Sekyřic. K rodu srov. SEDLÁČEK, ref. 75, s. 37, 70, 73, 190, 205, 244, 248. T. Neumann ho identifikoval coby Jana ze Sekeřic (Neumann-Registrum, pozn. č. 1199), takové ztotožnění ale zůstává nejisté.
- 96 V orig. „*Nichel Zeydlych*“ (Kozák-Registrum, s. 146). Zástupce široce rozvětvené slezské šlechtické rodiny, která byla některými větvemi usedlá rovněž v Lužicích či Čechách. Jelikož však Mikuláš nebyl obdařen charakteristikou „Bohemus“, lze soudit, že se pravděpodobně jednalo o „Slezana“. Rodopisná data viz alespoň Kneschke, Ernst Heinrich (ed.). *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon VIII*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1868, s. 448–450.
- 97 V orig. „*Swff*“ (Kozák-Registrum, s. 190). Mezi královskými komorníky uvádí Jiřího „Šofa“ z Helfenburku (odhadem) pro léta 1478–1490 TRNKA, ref. 13, s. 123. Bezpochyby se jednalo o zástupce ve Slezsku usazeného rodu Schoffů (později bylo rodové jméno kontaminováno oblíbeným křestním jménem „Gotsche“, tedy Gotthard, do podoby Schaffgotsch), jenž se v závěru středověku usadil jednou větví rovněž v Čechách. Bohužel, existující – převahou poměrně zastaralé – genealogické přehledy osobu jménem Jiří Schoff (Schaffgotsch) neznají, jak viz KRAUSEN, Theodor. *Miscellanae Gentis Schaffgotschianae oder Historisch-Generalogischer Bericht von dem Uralten Geschlechte Derer Herren von Schaff-Gotschen*. s. 1.: Johann Gottfried Webern, 1715 (srov. např. rodokmen na s. 106 a genealogickou tabulí č. N. VIII. na konci svazku) nebo WURZBACH, Constant von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XXIX*. Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1875, s. 67–85. Hrad Helfenburk (též Hrádek) v severních Čechách byl pak v daném čase (v letech 1475–1531) prokazatelně v držení rodu Ilburků z Ilburka. Viz SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého XIV. Litoměřicko a Žatecko*. Praha: Šolc a Šimáček, 1923, s. 102. Podobně ani hrad Helfenburk v jižních Čechách nepatřil rodu Schaffgotschů. TÝŽ, ref. 74, s. 99–100. Vladislavův dvořan Jiří Schoff se proto musel psát po jiné (slezské?) lokalitě.

32. Jan ze Sloupně, *capitaneus aulicorum Bohemorum*⁹⁸
33. Jan Srb, *aulicus, vicepincerna, pincerna, Bohemus*⁹⁹
34. Konrád Stož z Kounic (na Smidarech), *aulicus*¹⁰⁰
35. (Jindřich) Sudek z Dlhé, *Bohemus*¹⁰¹
36. Susper, *Bohemus*¹⁰²

-
- 98 V orig. pouze „Jan“, definován jako „*capitaneus aulicorum Bohemorum*“ (Kozák-Registrum, s. 127). Jan (Ivan) ze Sloupně v pramenech vystupuje coby vojenský velitel ve službách krále Vladislava Jagellonského a „*capitaneus aulicorum regalium Bohemorum*“ v letech 1493–1495. Viz MACŮREK, Josef. K otázce české listiny a české kanceláře na dvoře uherském v 2. pol. 15. století (v letech 1486–1490). In *Historický časopis*, 1958, roč. 6, s. 560–569 (zde viz konkrétně s. 565).
- 99 V orig. Iohannes „Serb“ či „Zerb“, královský dvořan a podčeší (Kozák-Registrum, s. 117, 124, 127, 129, 137, 173, 189, 190, 192, 207, 209, 271). Účty dokládají, že ve službách krále pobýval v Petrovaradině, Bači nebo ve městě Valpovo. Pokud jde o jeho (zemsky) český původ („Bohemus“), stojí za zmínku, že k roku 1488 je v Čechách pramenně zachycen vladyka Jan (Hanus) Srb z Dobšic. Viz SEDLÁČEK, ref. 71, s. 406. Na druhé straně se v účetní evidenci objevuje též jistý dvořan „Zerbach“, jenž měl být „*pincerna regius*“. Je proto otázkou, zda se ve skutečnosti nejedná o jednu a tutéž osobu. Úvahy rozvíjené naznačeným směrem však neusnadňuje fakt, že se v Čechách 2. poloviny 15. století setkáváme s několika vladyckými rodinami píšícími se ze Srbeč, ze Srbec, ze Srbče apod. (v zemi existovalo vícero vesnic nesoucích názvy jako Srby, Srbice, Srbsko etc.). O necelé století později pak např. prameny uvádějí rodu Srbských ze Zálezl. Srov. SEDLÁČEK, ref. 75, s. 112, 113, 154; TÝŽ. *Hradý, zámky a tvrze království českého III. Budějovsko*. Praha: F. Šimáček, 1884, s. 38, 118; TÝŽ. *Hradý, zámky a tvrze království českého VIII. Rakovnicko a Slansko*. Praha: F. Šimáček, 1891, s. 161. Ztotožnění *Serba/Zerba* a *Zerbacha*, v jehož prospěch hovoří podobnost zastávaných úřadů, proto nemusí být zcela nesporné.
- 100 V orig. „*Sthos*“ (Kozák-Registrum, s. 209). Reprezentant široce rozvětveného rodu Stožů, jenž byl usazen především ve Slezsku a na moravsko-slezském pomezí, později též na Moravě a v Čechách. Pravděpodobně se jedná o zástupce branické linie rodu (dnes Branice v Polsku, powiat Głubczyce, nedaleko Krnova), jenž po vojenské akci vojsk krále Matyáše Korvína z poloviny 70. let 15. století odešel ke dvoru krále Vladislava a později se psal podle východočeských Smidar. Srov. dále ZAO, f. Slezský stavovský archiv, Opava, inv. č. 63). Roku 1497 byl již mrtev (viz Tamtéž, inv. č. 78 a 79). Srov. také TUREK, Adolf – JISL, Lumír. Ostravsko za česko-uherské války ve světle písemných pramenů i archeologických nálezů. In *Časopis Slezského muzea*, 1953, roč. 3, s. 1–24. ISSN 1211-3131.
- 101 V orig. „*Zwdek*“ (Kozák-Registrum, s. 139). Král mu přikázal vyplatit náhradu za pošlého koně, jeho příslušnost ke dvoru nemusí být nepochybná (není evidován coby „*aulicus*“, nicméně v panovníkových službách podle všeho stál). T. Neumann hypoteticky dovozoval, že by se mohlo jednat o zástupce jihočeského vladyckého rodu Sudků z Dlhé (Dlouhé) (Neumann-Registrum, pozn. č. 1117), A. Sedláček uvádí velešínského purkrabího Petra, jehož synem byl Jan, otec Jindřicha Sudka doložitelného pro léta 1484–1496. Viz SEDLÁČEK, August. Sudek z Dlhé. In *OSN XXIV*. Praha: J. Otto, 1906, s. 329–330.
- 102 V orig. „*Susper*“ (Kozák-Registrum, s. 132). Nepodařilo se ho blíže zařadit, ani jeho příslušnost ke dvoru není bohužel nesporná. Víme jen, že mu král dle dochovaných účtů nechal vyplatit služné (*sallarum*).

37. Šarovec ze Šarova, Bohemus¹⁰³
38. Jan ze Šelmberka, cancellarius Bohemie¹⁰⁴
39. Tým, aulicus¹⁰⁵
40. Valecký z Mírova, aulicus¹⁰⁶
41. Vlček, aulicus¹⁰⁷
42. Zedlitz, aulicus¹⁰⁸

-
- 103 V orig. „*Sarwchky*“ (Kozák-Registrum, s. 130). Rod rytířů Šarovců ze Šarova byl v závěru středověku usazen jak na Moravě, tak také ve východních Čechách. Užité substantivum „Bohemus“ vylučuje, že by se mohlo jednat o moravskou linii (což hypoteticky předpokládá T. Neumann, pozn. č. 981). Ve východních Čechách byli v daném čase aktivní Zikmund Šarovec ze Šarova, držitel hrádku Rabštejnec a statku Slatiňany na Chrudimsku (SEDLÁČEK, ref. 75, s. 145 a 148), a Daniel Šarovec ze Šarova na Ledcích poblíž Hradce Králové (TÝŽ. *Hrady, zámky a tvrze Království českého II. Hradecko*. Praha: F. Šimáček, 1883, s. 71). Genealogii moravské větve pojednal a její napojení na českou doložil POKLUDA, Zdeněk. *Tvrze na Zlínsku*. In *Zlínsko od minulosti k současnosti*, 1993, roč. 12, s. 115–242 (srov. zejména s. 193–194, kde je i přehledný rodokmen).
- 104 Srov. k němu pozn. č. 24 této studie.
- 105 V orig. „*Thym*“, „*Tym*“ (Kozák-Registrum, s. 132, 146, nejspíše mylně určil jako „*Tima*“). Správněji snad identifikoval T. Neumann (Neumann-Registrum, pozn. č. 1005) s odvoláním na spory o čest, které v Čechách na počátku 16. století řešil komorní soud, totiž roku 1503 mezi vladyky Týmem z Pošky a Mikulášem Chotkem z Hočkova (ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.). *Registra soudu komorního*. In KALOUSEK, Josef (ed.). *AC XIII*. Praha: tiskem dra Ed. Grégra, 1894, s. 37, č. 1266), resp. 1518 mezi Kateřinou Maizlovou a Týmem z Pošky, toho času hejtnanem na Rabštejně (ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.). *Registra soudu komorního*. In KALOUSEK, Josef (ed.). *AC XIX*. Praha: tiskem dra Ed. Grégra, 1901, s. 326, č. 2566). Na místě je nicméně obezřetnost, neboť „Tým“ nebyl v prameni ani jednou označen substantivem „Bohemus“.
- 106 V orig. „*Walczky*“, „*Waleczky*“, „*Walyczky*“ (Kozák-Registrum, s. 155, 190, 195, 265, 270). Moravští zemané Valečtí z Mírova (dle vsi Valeč nedaleko Moravského Krumlova) byli jednou z větví rodu Rájeckých z Mírova, jak srov. SEDLÁČEK, August. *Rájecký z Mírova*. In *OSN XXI*. Praha: J. Otto, 1904, s. 71–72). V letech 1480–1500 přicházeli opakovaně samostatně i společně Markvart a Zikmund Valečtí z Mírova, jak viz HOSÁK, ref. 83, s. 126, 137, 146, 147, 238; PILNÁČEK, ref. 17, s. 467–468, č. 2015.
- 107 V orig. „*Welchek*“ (Kozák-Registrum, s. 210). Mohlo by se teoreticky jednat o válečníka Václava Vlčka z Čenova či jeho příbuzné (srov. k nim SEDLÁČEK, August. *Vlček z Čenova*. In *OSN XXVI*. Praha: J. Otto, 1907, s. 821–822), jak to předpokládal Neumann-Registrum, pozn. č. 1995. Nicméně absence charakteristiky „Bohemus“, stejně jako fakt, že rodové jméno Vlček ve skutečnosti neslo vícero rytířských rodin usazených v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, nabádá k opatrnosti. Dvořan Vlček, o němž s jistotou víme pouze to, že při příležitosti sněmu v Levoči dostal od svého krále darem díl vřatislavského sukna, tak mohl docela dobře přináležet k rytířům Vlčkům z Dobré Zemice, kteří právě za panování Vladislava Jagellonského budovali zajímavé majetkové komplexy na moravsko-slezském pomezí (viz PILNÁČEK, Josef. *Die älteste Genealogie der Grafen Wilczek*. Wien: im Verlage der Grafen Wilczek, 1936, 63 s.).
- 108 V orig. „*Czedlycz*“, „*Czyglych*“ (Kozák-Registrum, s. 203, 269), T. Neumann nesprávně zaměňuje s rodem Seydlitzů. Blíže neznámý zástupce široce rozvětvené šlechtické rodiny

43. Zima / Zíma, aulicus¹⁰⁹
 44. ze Žerotína, parvulus regius, aprodianus regius¹¹⁰
 45. Žibenský / Žibeňský, Bohemus¹¹¹

II. Dvořané polského původu:

1. (Petr) Balicki, aulicus¹¹²

---

usazené ve Slezsku a v Lužicích. K rodu srov. základní genealogické údaje KNESCHKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon IX*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1870, s. 624–626.

- 109 V orig. „Zyma“ (Kozák-Registrum, s. 209). Nepodařilo se ho blíže určit, snad však urozený muž (původem nižší šlechtic) z Moravy či (Horního) Slezska.
- 110 V orig. „Seretinczky“, „Syrothynchky“, „Zyrothynchky“ (Kozák-Registrum, s. 145, 198, 282). Anonymního příslušníka moravského panského rodu Žerotínů, jehož účetní písař označil slovy „puer“, resp. „parvulus/aprodianus regius“, je třeba hledat mezi syny roku 1499 zesnulého Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka, jenž se v průběhu let dokázal prosadit ve službách všech tří rivalizujících českých králů, tedy Jiřího z Poděbrad, Matyáše Korvína i Vladislava Jagellonského. S výjimkou šumperského pána Petra (1462–1530), jenž byl na páže příliš stár, tak do úvahy přicházejí Jan mladší (1473–1531) a především Viktorin (1476–1529), Jiřík (1478–1507), Bartoloměj (1482–1521) či Bernard (1484–1532). K rodinným poměrům Jana staršího ze Žerotína srov. KOZÁK, Petr. Vzestup rodu Žerotínů. Život a odkaz Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka. In *ČMM*, 2005, roč. 124, s. 47–81. ISSN 0323-052X; resp. též důkladný genealogický přehled STIBOR, Jiří. Z Žerotína. In *BSSSM*. Nová řada. Sešit 10. (22.). Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, s. 75–183 (zde konkrétně s. 101–105). ISBN 978-80-7368-408-2.
- 111 V orig. „Zybenchky“ (Kozák-Registrum, s. 271). Jeho příslušnost ke dvoru není nesporná, nicméně z pověření krále dojednával určité věci v Čechách. Blíže se ho nepodařilo určit.
- 112 V orig. „Belyczky“ (Kozák-Registrum, s. 209). T. Neumann (Neumann-Registrum, pozn. č. 1996) uvažoval, že by se mohlo jednat o rod píšící se „z Bělic“. Jako pravděpodobnější se však jeví eventualita, že se jedná o pana Petra Balického, jenž doprovázel na čele deseti ozbrojených jezdců Vladislava Jagellonského již roku 1471 na jeho cestě z Krakova do Prahy, jak viz GAWĘDA, Stanisław – PERZANOWSKI, Zbigniew – STRZELECKA, Anna (eds.). *Rachunki królewskie z lat 1471–1472 i 1476–1478*. Wrocław; Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1960, s. 78, 95. Fakt, že nebyl úředníky uherské královské pokladny opatřen charakteristikou „Polonus“, zde není dostatečným argumentem, neboť z nějakého důvodu takto nebyla označena většina dvořanů (prokazatelně) polského původu. „Balický“ se u dvora i po roce 1471 počítal mezi královské komorníky a již P. Trnka předpokládal, že by se mohlo jednat o tutéž osobu (TRNKA, ref. 13, s. 122). Ostatně zástupce polského rodu Balických se s titulem komorníka pohyboval rovněž u dvora Vladislavova mladšího bratra, prince (a pozdějšího polsko-litevského vládce) Zikmunda za jeho pobytu v Budíně a v českých zemích. Srov. KOZÁK, Petr (ed.). *Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského, vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hejtmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500–1507: Kritická edice pramene. Rationes curiae Sigismundi Jagellonici, ducis Glogoviensis et Opaviensis, Silesiae et Lusatarum summi capitanei, de annis (1493) 1500–1507: Editio critica*. Praha: Scriptorium, 2014, s. 18, 22, 27, 31–33, 37, 39, 41, 43, 46, 47, 50, 55, 56, 60, 62, 64–66, 68–72, 76, 79–82, 84, 87, 93, 95, 96, 99, 101, 118, 141, 143, 150, 155, 157, 159, 160, 163, 170, 181, 186, 190, 206, 213, 214, 221, 223, 242, 248, 256, 259, 260, 263–265, 270, 272,

2. Kezelicki či Ciesielski, aulicus, Polonus¹¹³
3. Marek Minocki, aulicus, pincerna¹¹⁴
4. Sarnowski či Żarnowski, aulicus, Polonus¹¹⁵
5. Jaroslav Sokołowski z Wrzący Wielkiej, aulicus, tavernicus¹¹⁶
6. Ladislav Želeński, aulicus¹¹⁷

III. Dvořané z německých oblastí říše:

1. Jiří Neideck (Neudegg)¹¹⁸

282, 289, 291, 304, 320, 332, 333, 341, 367, 369, 388, 391, 393, 398, 399, 404, 443, 446, 448, 482, 483, 487, 499, 514, 518, 519, 520, 531, 544, 545, 558, 569, 588, 595, 599, 603, 608, 610, 612, 617, 622, 627, 637, 639. ISBN 978-80-87271-98-8.

- 113 V orig. „*Kesselychky*“, „*Kezelychky*“, „*Kezelychky*“ (Kozák-Registrum, s. 133, 146, 155, 173, 192, 209). T. Neumann upozornil na skutečnost, že Jan Kezelicki byl zakoupený v Uhrách – roku 1495 držel statky v župě Torda a byl snad příbuzný s Matyášem Kezelickým či Cseszelickým (v polštině mělo rodové jméno původně podobu Ciesielski), který stál nejprve ve službách krále Matyáše Korvína a po jeho smrti se pohyboval v blízkosti krále Vladislava, jenž ho roku 1501 vyslal jako svého ambasadora do Moskvy (Neumann-Registrum, pozn. č. 1024).
- 114 V orig. „*Maynoczky*“, „*Minoczky*“, „*Mynuczky*“ (Kozák-Registrum, s. 158, 188, 210). Už P. Trnka upozornil, že malopolský šlechtic Marek Minocki (počeštěně Minovský či Mninovský) přicestoval do Prahy hned roku 1471 jako člen doprovodu Vladislava Jagellonského. Ve funkci Vladislavova královského komorníka pak Trnka doložil Minockého pramenně až do roku 1506. Srov. TRNKA, ref. 13, s. 122; GAWĘDA – PERZANOWSKI – STRZELECKA, ref. 112, s. 96, 205.
- 115 V orig. „*Sarnoczky*“, „*Sernowczyk*“ (Kozák-Registrum, s. 126, 130). Není zcela jisté, o který z polských šlechtických rodů se jedná. Mohlo by jít jak o Sarnowské erbu Jastrzębiec (tak P. Kozák), tak také např. o Żarnowské, kteří užívali erbu Rogala, jak předpokládal T. Neumann (Neumann-Registrum, pozn. č. 911). Srov. alespoň BOBROWICZ, Jan Nepomucen (ed.). *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. Tom VIII*. Lipsk: nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1841, s. 121–123, 281.
- 116 V orig. „*Gerezlaus*“, „*Gerezlawus*“, „*Geryzlaus*“, „*Iaroslaus*“, „*Jarozlaus*“, „*Jeroslaus*“, „*Jerozlaus*“, „*Jeruslaus*“ (Kozák-Registrum, s. 120, 135, 136, 186, 188, 192, 199, 200, 209, 272, 278). Viz k němu pozn. č. 63 této studie.
- 117 V orig. Ladislaus „*Zelenczky*“ (Kozák-Registrum, s. 145). Roku 1472 poslal polský král a litevský velkokníže Kazimír IV. svému synovi, českému králi Vladislavovi, finanční výpomoc a také jednotku o síle 500 žoldněů vedených jistým „Janem Želenským“, jak uvádí TRNKA, Finanční situace, ref. 52, s. 15, 124, 130, 131, 132. Snad byl tedy Ladislav Želeński příbuzným Jana Želeńskiego.
- 118 V orig. „*Naydeker*“ (Kozák-Registrum, s. 141). Budínský dvůr, od časů krále Matyáše jedno z významných center zaalpského humanismu, lákal řadu urozených intelektuálů, z nichž mnozí hledali uplatnění v panovníkových službách. Počátky své bohaté kariéry tak v polovině 90. let 15. století s okolím krále Vladislava spojil rovněž absolvent boloňských práv, původem rakouský šlechtic a pozdější „*cancellarius Austriae*“ císaře Maxmiliána I. Jiří Neideck (Neudegg). Srov. FÓGEL, ref. 14, s. 159 nebo ÁBEL, ref. 30, s. 79–83. Varianta rodového jména Neudegg viz Neumann-Registrum, pozn. č. 1147.

2. Zikmund Seilester, aulicus, Alemanus¹¹⁹
3. Tschengel (?), aulicus, Alemanus¹²⁰

Je nasnadě, že předložený soubor úvah nabídl více otázek, než uspokojivých odpovědí, což konvenuje neutěšenému stavu poznání personální skladby dvora krále Vladislava Jagellonského v době po jeho převzetí vlády v Uhrách. Několik dílčích závěrů však formulovat lze. Především se ukazuje, že po roce 1490 tvořili v uherské metropoli Budíně královští dvořané původem z českých zemí skupinu, kterou nebylo možno přehlédnout. Jmenovitě se podařilo určit 45 osob z Čech, Moravy, Slezska a Lužic, přičemž reálně bylo nejspíše zastoupení urozených mužů (pocházejících z řad vyšší i nižší šlechty) ze zemí svatováclavské Koruny ještě o něco vyšší, neboť část dvořanů zůstávala anonymních či skrytých pod křestními jmény. Když k nim připočteme „Poláky“ a osoby s kořeny v německých oblastech říše, dostaneme se snad až k více než šesti desítkám šlechtických osob, které (spolu)vytvářely kolorit budínského dvora krále Vladislava Jagellonského. Již sama tato skutečnost výrazně relativizuje tradiční, v české historiografii dodnes přežívající představu o izolovaném panovníkovi, jenž se – obklopen „Uhry“ – vzdaloval „české“ realitě. Samozřejmě, detailní prosopografická analýza Vladislavova dvora pro léta 1490–1516 citelně chybí. Rozbor situace z poloviny 90. let 15. století však naznačuje, že spíše než o uherský dvůr (s nepříliš významným, symbolickým českým appendixem) šlo o instituci reprezentující plnohodnotně uherskou i českou oblast Vladislavova panování. Bude proto korektnější hovořit o dvoru uherského a českého krále či jednodušeji – s ohledem na převažující rezidenční místo – o budínském dvoře. V kontextu hledání „cizích“ elementů a „cizinců“ je pak třeba opakovat, že budínský dvůr (ostatně jako každý jiný významný panovnícký dvůr) zůstával z podstaty věci místem mísení „cizího“ s „domácím“ a že hranice mezi těmito světy zůstávaly nejasné již současníkům. Konstrukce „cizího“ (v minulosti i v dílně profesionálního historika) je tudíž kategorií do značné míry subjektivní.

---

119 V orig. „*Saylester*“ (Kozák-Registrum, s. 201). Nepodařilo se blíže určit.

120 V orig. „*Chengel*“ (Kozák-Registrum, s. 200). Nepodařilo se blíže určit.

HÖFLINGE NICHT-UNGARISCHEN URSPRUNGS AUF DEN SEITEN
DER GESCHÄFTSBÜCHER AM HOF DES KÖNIGS VLADISLAV II.
ZWISCHEN 1494 UND 1495:
BEITRAG ZUM FUNKTIONIEREN DER UNGARISCH-BÖHMISCHEN
PERSONALUNION IN DER JAGIELLONISCHEN ZEIT

PETR KOZÁK

Die am Hofe der ungarischen Monarchen geführten Geschäftsbücher wurden bei den Ereignissen zerstört, die 1526 nach der Schlacht bei Mohács folgten. Das ungarische königliche Archiv verschwand während der Evakuierung der Budaer Residenz. Was die Registrierung der Einnahmen und Ausgaben des Monarchen und seines Hofes angeht, stehen heute nur noch Reste von ursprünglich umfangreichen Materialien zur Verfügung. Als die mit Abstand wichtigste Quelle dieser Gruppe wird traditionell das erhaltene Einnahmen- und Ausgabenregister des ungarischen Königs, bzw. des Königreichs von 1494–1495 angesehen. Die Studie zielte darauf ab, das Potenzial dieser Quelle in Bezug auf die Erforschung der Personalzusammensetzung der ungarischen und tschechischen Höfe während der Regierungszeit der jagiellonischen Monarchen aufzuzeigen. Der Schwerpunkt lag auf dem Kreis von Personen, die im Kontext des Königreichs Ungarn als „Ausländer“ bezeichnet werden können. Da die Definition von „Ausländer“ gewisse methodische Schwierigkeiten mit sich bringt, wurde auch diesem Thema der erforderliche Platz gewidmet. Es ist offensichtlich, dass königliche Höfe immer aus einem bestimmten Teil von Personen „ausländischer“ Herkunft bestanden. Bei wichtigeren Monarchen, einschließlich Vertretern der Jagiellonen-Dynastie um die Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert, ist diese Aussage doppelt gültig. Darüber hinaus vereinfachte die Tatsache, dass die Jagiellonen in mehreren Ländern regierten, die Mobilität zwischen den einzelnen Höfen. Eine Analyse der Buchhaltungsmaterialien ergab, dass nach 1490 in der ungarischen Metropole Buda die königlichen Höflinge aus den böhmischen Kronländern eine Gruppe bildeten, die nicht übersehen werden konnte. Es wurden nämlich insgesamt 45 Personen aus Böhmen, Mähren, Schlesien und der Lausitz identifiziert, während in Wirklichkeit der Anteil der Adligen aus den Ländern der böhmischen Krone wahrscheinlich noch höher war, da einige Höflinge anonym blieben, sich hinter Vornamen versteckten oder überhaupt nicht in der Buchhaltungsquelle registriert waren. Wenn wir ihnen die identifizierten Höflinge polnisch-litauischer Herkunft und Personen mit Wurzeln in den deutschen Regionen des Reiches hinzufügen, kommen wir zu mehr als sechzig Adligen, die das Kolorit des Budaer Hofes des Königs Vladislav II. (mit)gestalteten. Allein diese Tatsache relativiert die traditionelle, in der tschechischen Geschichtsschreibung fest verwurzelte Idee eines isolierten Monarchen, der sich, umgeben von Ungarn, von der „böhmischen“ Realität entfernen sollte. Eine detaillierte prosopographische Analyse von Vladislavs Hof zwischen 1490 und 1516 fehlt immer noch. Eine teilweise Analyse der Situation ab Mitte der neunziger Jahre ergab jedoch, dass es sich nicht um einen rein ungarischen Hof (mit einer nicht sehr wichtigen böhmischen Repräsentation) handelte, sondern um eine Institution, die den ungarischen sowie böhmischen Teil der Monarchie vollwertig vertrat. Es erscheint daher richtiger, über den Hof des ungarischen und tsche-

chischen Königs oder einfacher, unter Berücksichtigung der überwiegend benutzter Residenz, über den Budaer Hof zu sprechen. Im Zusammenhang mit der Suche nach „ausländischen“ Elementen und „Ausländern“ muss wiederholt werden, dass der Budaer Hof (wie jeder andere wichtige königliche Hof) im Wesentlichen ein Ort blieb, an dem das „Ausländische“ mit dem „Inländischen“ vermischt wurde, und dass die Grenzen zwischen diesen Welten auch für die Zeitgenossen eher unklar waren. Die Konstruktion des „Ausländischen“ ist daher eine weitgehend subjektive Kategorie.

Doc. Mgr. Petr Kozák, Ph.D.
Slezská univerzita v Opavě (FPF, Ústav historických věd)
Masarykova třída 343/37, 746 01 Opava

Zemský archiv v Opavě
Sněmovní 2/1, 746 01 Opava
Česká republika
e-mail: kozak.p@centrum.cz